

Milan Katuninec

Spolková republika Nemecko (politický systém a politický vývoj)

Vysokoškolský učebný text

Obsah

Úvod	5
Povojnové rozdelenie Nemecka	7
Základný zákon a politický systém SRN	12
Politický vývoj v Spolkovej republike Nemecko a nemecký stranický systém	26
„Nová.“ Spolková republika Nemecko	72
Záver	91
Literatúra	93
Internetové zdroje	98
Prílohy	99

Úvod

Od roku 1871 po koniec 20. storočia prešlo Nemecko dramatickým obdobím vojen a násilia, ale aj odvahy pozrieť sa sebakriticky na tragédiu, ktorá vyšla z jeho pôdy a nastúpiť cestu demokracie a právneho štátu. Spolková republika Nemecko po druhej svetovej vojne postavila svoje základy na slobode a demokracii.

Nemecký národ sa opätovne zjednotil až v roku 1990 a „teraz rastie spolu, čo k sebe patrí“ (Willy Brandt). Zjednotená Spolková republika Nemecko sa nestala priestorom ďalšej rozpínavosti, ale priestorom vnútorného rozvoja. Základnou myšlienkou procesu formovania Spolkovej republiky Nemecko bolo a naďalej zostáva úsilie o zachovanie mieru a bezpečnosti európskych krajín spojením ich záujmov v politickej, ekonomickej, sociálnej a kultúrnej oblasti.

Geopolitické postavenie Nemecka, rozloha, počet obyvateľov, politická a ekonomická sila sú nezanedbateľné a jasne dokazujú, že nemecký politický systém a jeho vývoj nemôže byť ľahostajný nikomu, a že Nemecko je významným svetovým politickým a hospodárskym hráčom. Spolková republika Nemecko odmieta politiku oživovania sporov z minulosti a vyvolávania nacionálnych vášní v susedských vzťahoch európskych krajín a výrazným spôsobom prispieva i k posilňovaniu vplyvu a konkurencieschopnosti

Európy vo svetovom diani. Ako významný aktér medzinárodnej politiky a pilier Európskej únie disponuje jedným z najstabilnejších európskych demokratických politických systémov.

Politický systém Spolkovej republiky Nemecko charakterizovaný mnohými špecifikami, politickou kultúrou, ako aj konkrétnou činnosťou jeho jednotlivých zložiek, možno označiť nielen za demokratický a stabilný, ale aj inšpiratívny. Tieto vysokoškolské učebné texty, v ktorých sa opieram predovšetkým o svoju prácu Politické dejiny Nemecka (2001), sa venujú okrem politického systému i politickému vývoju v tejto najväčšej členskej krajine Európskej únie.

Povojnové rozdelenie Nemecka

Dohoda o okupačných zónach a narastajúce nezhody medzi víťaznými mocnosťami

Na Jaltskej konferencii sa predstavitelia Sovietskeho zväzu, Veľkej Británie a Spojených štátov amerických dohodli, že po porážke nemeckého nacizmu každá z ozbrojených síl troch mocností obsadí svoje pásmo v Nemecku. Prijalo sa rozhodnutie o vytvorení Spojeneckej kontrolnej komisie najvyšších veliteľov troch mocností s hlavným stanom v Berlíne. Dohodlo sa tiež, že by malo jedno z okupačných pásiem pripadnúť Francúzsku. V Postupime sa predstavitelia víťazných mocností dohodli, že s Nemeckom sa bude zaobchádzať ako s jednotným celkom a zatiaľ sa neutvorí ústredná nemecká vláda. Vznikla Spojenecká kontrolná komisia zložená zo štyroch vrchných veliteľov okupačných vojsk a Nemecko malo byť dočasne rozdelené do štyroch okupačných zón. Narastajúce nezhody medzi spojencami však viedli k znemožneniu uzatvoriť dohody, na ktorých by sa zjednotili ich názory o ďalšom politickom a hospodárskom vývoji Nemecka a čoskoro sa vo vzťahu k Nemecku prešlo od štatútu porazenej krajiny do postavenia objektu mocenského súperenia bývalých spojencov.

Ovládnutie východnej okupačnej zóny Sovietskym zväzom, zahraničná politika amerického prezidenta Harryho

Trumana zameraná proti sovietskej expanzii a postupné splynutie troch západných okupačných zón vytvorilo podmienky na rozdelenie Nemecka do dvoch častí. Tento proces urýchlili neprekonateľné ideologické rozpory západných veľmocí s komunistickým režimom ZSSR a nástup obdobia studenej vojny.

Konferencie ministrov zahraničných vecí víťazných mocností, ktoré sa zaoberali usporiadaním povojnovej Európy, nevedli v otázke budúcnosti Nemecka k žiadnemu spoločnému riešeniu. Na expanzívnu politiku ZSSR vo východnej Európe reagovali USA Trumanovou doktrínou, s ktorou vystúpil americký prezident 12. marca 1947 pred americký Kongres. Hlavnou myšlienkou tohto Trumanovho posolstva bol antikomunizmus a snaha hospodársky pozdvihnúť európske krajiny nachádzajúce sa mimo zóny sovietskeho mocenského vplyvu.

Štátny tajomník USA J. Byrnes prišiel už 6. septembra 1946 s návrhom, ktorý naznačoval vznik dvoch štátov na území Nemecka. USA sa v tom období rozhodli pre existenciu nemeckého štátu, ktorý by sa skladal zo zón okupovaných západnými veľmocami. Predstupňom tohto štátu sa stala Bizóna, ktorá vznikla 1. januára 1947 spojením britskej a americkej okupačnej zóny do spoločnej hospodárskej oblasti. Bizóna dostala 29. mája 1947 významné funkcie, legislatívu a exekutívu. Francúzsko sa k aktivitám USA a Veľkej Británie stávalo spočiatku pomerne rezervované. Do jednotne spravovaného britského a amerického hospodárskeho a správneho bloku vstúpila francúzska okupačná zóna až 8. apríla 1949, čím vznikla Trizóna.

Na jar 1948 sa v Londýne konala konferencia šiestich štátov (Belgicko, Francúzsko, Veľká Británia, Luxembursko, Holandsko a USA), na ktorej bola prijatá smernice pre nemeckú politiku. Zámerom konferencie bolo napojenie všetkých troch západných zón na spojenecký euroatlantický systém a vznik západonemeckého štátu, podnet na toto

riešenie dali Američania a Briti. Hospodárske obnovenie krajiny malo byť urýchlené pomocou Marshallovho plánu, ktorý schválil americký kongres 3. apríla 1948. Marshallov plán prispel výraznou mierou k oživeniu hospodárstva západnej Európy. Dôležitou súčasťou funkčnosti plánu západných spojencov bola potreba vytvoriť vo všetkých troch zónach štátoprávny rámec. Západné vojenské okupačné veliteľstvá odovzdali 1. júla 1948 ministerským predsedom jedenástich nemeckých krajín tri dokumenty.

Prvý zmocňoval krajinských ministerských prezidentov zvolať zákonodarné zhromaždenie, ktoré malo vypracovať demokratickú ústavu, zabezpečiť právnu ochranu zúčastnených krajín, vytvoriť centrálné orgány a garantovať individuálne práva a slobody. Ústava mala byť schválená tromi najvyššími vojenskými veliteľmi západných okupačných mocností a po ľudovom hlasovaní mala nadobudnúť platnosť vo všetkých krajinách. Druhý dokument sa týkal otázok nového rozdelenia krajín a jeho cieľom malo byť vytvorenie funkčného a zmysluplného spoločného centra. Tretí dokument sa týkal problematiky okupačného štatútu. V rukách vojenských veliteľov mali zostať predovšetkým zahraničnopolitické vzťahy, kontrola zahraničného obchodu, ochrana záujmov okupačných síl a zabezpečenie dodržiavania ústavy.

Krajinskí ministerskí predsedovia, ktorí rokovali o spomínaných troch dokumentoch na konferencii 8. až 10. júla 1948 pri Koblenzi, chceli zabrániť prehlbovaniu napätia smerujúcemu k rozdeleniu Nemecka. Preto navrhli, aby miesto Národného zhromaždenia bola vytvorená Parlamentná rada, ktorú by zvolili krajinské snemy. Namiesto ústavy mal byť prijatý Základný zákon (*Grundgesetz*), ktorý by nepodliehal ľudovému hlasovaniu, ale schváleniu krajinských ministerských predsedov. Vojenská veliteľia okupačných mocností voči týmto návrhom zaujali najskôr odmietavé stanovisko, po ďalších rokovaníach však pristúpili ku kompromisu.

Akceptovali názov Základný zákon, ktorý mal zdôrazniť svoju dočasnosť a vzdali sa aj pôvodného zámeru, aby bola jeho platnosť potvrdená ľudovým hlasovaním.

Vznik Spolkovej republiky Nemecko

Reakcia Sovietskeho zväzu na aktivity západných spojencov zamerané na obnovenie nemeckej suverenity v západných okupačných zónach a oživenie nemeckého hospodárstva zavedením nemeckej marky nedala na seba dlho čakať. Situácia sa vyhrotila najmä v Berlíne, ktorý bol podľa vzoru Nemecka rozdelený do štyroch okupačných sektorov.

Vojenská veliteľia troch okupačných západných zón vyhlásili 19. júna 1948 menovú reformu, ktorá mala zaviesť stabilnú nemeckú marku. Na druhý deň bola nemecká marka uvedená do obehu a riaditeľ správy pre hospodárstvo Bizónie Ludwig Erhard zrušil prídellový systém a viazané ceny. Západné okupačné úrady sa rozhodli zaviesť menovú reformu do obehu nielen vo svojich okupačných zónach, ale aj v Západnom Berlíne, na čo reagovali 24. júna 1948 sovietske úrady blokádou Berlína. Už koncom marca 1948 opustil maršal Sokolovský Spojeneckú kontrolnú komisiu, ktorej predsedal a sovietske úrady oznámili, že budú kontrolovať vlaky prichádzajúce zo západných okupačných zón. Sovietsi zablokovali tri pozemné prístupové cesty spájajúce mesto s Hamburgom, Hannoverom a Frankfurtom nad Mohanom.

Američanom sa podarilo v priebehu jedenástich mesiacov prepraviť do Západného Berlína leteckým mostom 1,5 milióna ton zásob a tovaru. Sovietske okupačné vojská postupne blokádu uvoľnili a celú akciu ukončili 12. mája 1949 po tajných rokovaníach s USA. Berlínska kríza prispela k urýchleniu rozštiepenia Nemecka do dvoch proti sebe stojacich útvarov. Rozdelenie Nemecka, ktoré predstavovalo

prvé nebezpečné vyvrcholenie studenej vojny, však bolo predovšetkým dôsledkom nezlučiteľnosti demokracie a komunistickej ideológie.

Berlínska blokáda posilnila na západe pocit ohrozenia a prispela k zblíženiu názorov západných okupačných mocností v otázke vytvorenia západonemeckého štátu. Jeho vytvorenie sa uskutočnilo predovšetkým z iniciatívy týchto mocností ako zo želania a predstáv západonemeckých politikov. Stupňujúce sa rozdielne hľadiská na stránke politické pôsobenie nemeckých politikov na západe a východe, ktoré sa prejavili už stroskotaním konferencie predsedov vlád v júli 1947 v Mníchove, však taktiež znemožňovali presadenie vytvorenia Nemecka ako jednotného štátu. Krajskí ministerskí predsedovia západných zón síce plány o vytvorení západonemeckého štátu najprv odmietali, ale ešte negatívnejšie stanovisko zaujali voči snahám ZSSR a vedenia *Zjednotenej socialistickej strany Nemecka* (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED) zaranžovať prostredníctvom „vytvorenia ústrednej celonemeckej správy na základe dohody nemeckých demokratických strán a odborov“ zjednotenie Nemecka v duchu komunizmu ako celonárodnú a všeludovú akciu.

Na pôde okupovanej tromi západnými mocnosťami bola 7. septembra 1949 oficiálne vyhlásená Spolková republika Nemecko (SRN). Ťažiskovým bodom jej zahraničnej politiky bola integrácia do západných štruktúr. ZSSR reagoval na existenciu SRN vznikom Nemeckej demokratickej republiky (NDR), ktorá sa rozprestierala na území patriacom do jeho okupačnej zóny.

Základný zákon a politický systém SRN

Západonemecká Parlamentná rada zložená zo 65 zástupcov zvolených v jednotlivých spolkových krajinách a 5 zástupcov mesta Berlín (disponujúcich len poradným hlasom), ktorá sa konštituovala 1. septembra 1948 v Bonne, schválila 8. mája 1949 text Základného zákona. Konečná kompromisná formulácia Základného zákona bola schválená Parlamentnou radou pomerom hlasov 53:12. Predstavitelia troch západných mocností ho odsúhlasili 12. mája 1949. Základný zákon prešiel procesom schvaľovania v krajiniských parlamentoch. Jedinou spolkovou krajinou, ktorá ústavný dokument neprijala, sa stalo Bavorsko, ktoré však bolo ochotné podriať sa rozhodnutiu väčšiny. Tento štáto tvorný dokument nadobudol svoju účinnosť 24. mája 1949 a nový štát, s názvom Spolková republika Nemecko, bol oficiálne vyhlásený 7. septembra 1949 v Bonne, ktorý sa stal jeho hlavným mestom.

Následne vstúpil 21. septembra 1949 do platnosti Okupačný štatút, ktorý bol podpísaný 8. apríla 1949 vo Washingtone. Ten upravil vzťahy medzi západnými mocnosťami a SRN a bol prvým krokom na ceste k suverenite západonemeckého štátu. Západné mocnosti odovzdali svoju zákonodarnú moc centrálnym a krajiniským štruktúram a ponechali si rozhodovacie právomoci vo vojenskej a zahraničnopolitickej oblasti.

V snahe vyvarovať sa štrukturálnych nedostatkov zákonodarstva Weimarskej republiky, sa v Základnom zákone odmietla vágnosť pojmu demokracia, ktorý by bolo možné zákonodarcami spochybniť. Na prípadné pokusy takéhoto spochybňovania reagovali tvorcovia zákona tým, že zásadné princípy demokracie v ňom nie je možné ovplyvniť a spochybniť ani väčšinovým hlasovaním. Predovšetkým v tomto bode je jasný rozdiel v porovnaní s ústavnými praktikami z obdobia Weimarskej republiky, v ktorom bol štát chápaný ako hodnotovo neutrálna demokracia a tým i „najdemokratickejšia demokracia na svete“. Demokracia, ako základná podmienka platnosti Základného zákona, mala byť zabezpečená prostredníctvom jej nemennosti a neodvolateľnosti ako princípu.

Nemecká demokracia je založená na diferencovanej deľbe moci a mocenských ohraničeniach, definuje sa nielen prostredníctvom suverenity ľudu a rozhodnutí väčšiny, ale aj na základe štátoprávných komponentov a ľudských práv. Základný demokratický princíp politického systému Spolkovej republiky Nemecko je určený čl. 20 Základného zákona, ktorý hovorí, že všetka štátna moc vychádza z ľudu, ktorý ju vykonáva voľbami a hlasovaním a osobitnými orgánmi zákonodarstva, výkonnej moci a súdnictva. Zákonom z 24. júna 1968 patriacim medzi tzv. núdzové zákonodarstvo, bol Základný zákon doplnený úpravou práv na odpor: „Proti každému, kto by sa rozhodol tento poriadok odstrániť, majú všetci Nemci právo na odpor, ak iná pomoc nie je možná.“

Požiadavky aliancie zohľadňoval Základný zákon najmä v otázke garantovania individuálnych práv a slobôd (základné práva), ochrany krajiniských práv (federalizmus), ako aj vyváženeosti centrálnych kompetencií demokratického a sociálneho spolkového štátu. Parlamentná rada rozhodla o tom, že na začiatku Základného zákona sa budú nachádzať predovšetkým články zdôrazňujúce význam

základných ľudských a občianskych práv. Prvý článok vyzdvihol dôstojnosť človeka, ktorá je nedotknuteľná, a preto je povinnosťou všetkých štátnych mocenských orgánov uznávať a chrániť ju.

Základný zákon definuje Spolkovú republiku Nemecko ako demokratický, sociálny a právny spolkový (federatívny) štát. Z demokratického princípu vyplýva, že vytváranie politickej vôle vychádza od občanov. Sociálny princíp je zameraný na povinnosť štátu prispievať k uplatňovaniu spravodlivého sociálneho poriadku. Právny princíp viaže štátnu moc na právo a zákon a podrobuje ju kontrole nezávislými súdmi. Federatívny princíp poskytuje spolkovým krajinám právo na vlastné slobodné pôsobenie v miere, ktorú im poskytuje ústavný poriadok. Súčasne sú ale zaviazané obhajovať celoštátne záujmy a spolupôsobiť pri napĺňaní celoštátnych úloh.

Zákonodarná moc

Základný zákon rozdelil výkon štátnej moci na rôzne od seba nezávislé štátne orgány. Najvyšším zákonodarným orgánom sa stal Nemecký spolkový snem (*Deutscher Bundestag*), ktorého poslancov volia občania každé 4 roky v priamych, nezávislých, slobodných, rovných a tajných voľbách. Ako reprezentant nemeckého ľudu je Spolkový snem autonómny najvyšším štátnym orgánom, ktorý okrem Spolkového ústavného súdu nepodlieha žiadnemu dohľadu, nemôže byť viazaný na žiadne príkazy a riadi si sám svoje záležitosti. Spolkový snem tak predstavuje jediný ľuďom priamo volený centrálny orgán v nemeckom systéme, čo mu zabezpečuje priamu legitimitu. Ako najvyšší zákonodarný a ústavodarný orgán v Nemecku plní Spolkový snem najmä legislatívnu, volebnú, kontrolnú, reprezentačnú a artikulačnú funkciu.

Jednotlivé strany vytvárajú v Spolkovom sneme frakcie. Frakciu by malo tvoriť najmenej 5 % členov snemu, čiže podmienkou na zastúpenie v Spolkovom sneme je prekorenie explicitného kvóra 5 % (*Sperrklausel*). Frakcie predstavujú najdôležitejší prvok Spolkového snemu, môžu podávať návrhy zákonov a ich prostredníctvom sa uskutočňuje personálne obsadenie orgánov snemu. Príslušníci strán, ktoré nie sú schopné dosiahnuť stanovené päťpercentné zastúpenie, sa môžu organizovať v tzv. skupine. V tom prípade však zastúpenie v Spolkovom sneme vyžaduje dosiahnutie troch priamych mandátov (*Grundmandatsklausel*). Strana pôsobiaca so štatútom skupiny má z právneho hľadiska rovnocenné postavenie ako frakcia.

Funkciu dohodovacieho orgánu medzi frakciami tvorí Rada starších (*Ältestenrat*), ktorej členmi je okrem prezidenta a viceprezidentov snemu aj ďalších 23 frakciami menovaných poslancov. K jej hlavnej úlohe patria organizačné otázky, zostavovanie návrhu na rozpočet snemu, pracovný plán snemu (časový harmonogram) a menovanie predsedov jednotlivých výborov. Frakcie sú vo výboroch zastúpené na základe proporčného prístupu.

Predsedníctvo (prezídium) Spolkového snemu je zložené z prezidenta Spolkového snemu a jeho viceprezidentov, ktorí pochádzajú z každej frakcie zastúpenej v parlamente, preto ich počet nie je všeobecne presne stanovený a závisí vždy od konkrétnych výsledkov volieb. Ťažisko práce súvisiace so zvládnutím náročnej činnosti legislatívy sa v Spolkovom sneme koncentruje vo výboroch, ktoré možno rozdeliť na stále a mimoriadne. V prípade potreby si výbory môžu zriaďovať podvýbory, resp. mimoriadne znalecké komisie, ktoré okrem poslancov tvoria aj odborníci.

Pre Spolkový snem je stanovený minimálny počet poslancov 598 (do roku 2002 bol minimálny počet poslancov 656). Skutočný počet je súčtom tejto stanovenej hodnoty a tzv. presahujúcich mandátov (*Überhangsmandate*), ktoré

vznikajú v prípade, ak politická strana získa v jednej spolkovej krajine viac priamych mandátov ako mandátov, ktoré by jej mali prislúchať na základe odovzdaných druhých hlasov. Funkčné obdobie Spolkového snemu končí s nástupom nového snemu, ktorého zvolanie je úlohou končiacoho prezidenta Spolkového snemu. Nový Spolkový snem sa schádza najneskôr do 30 dní od volieb na svoju prvú schôdzu, na ktorej volí prezidenta a viceprezidentov snemu. Ako orgán teda existuje Spolkový snem stále, mení sa len jeho konkrétne personálne obsadenie a šírka poslanecského zboru.

* * *

Spolkové krajiny majú svoje vlastné ústavy, ktoré musia zodpovedať požiadavkám Základného zákona. Zahraničná politika, obrana, menová politika, colná politika a ochrana hraníc sú výlučne spolkovou záležitosťou. Na spolkovom zákonodarstve participujú spolkové krajiny prostredníctvom Spolkovej rady (*Bundesrat*), ktorá vo výstavbe SRN stelesňuje federatívny prvok a v spolkovom zákonodarstve pôsobí ako sprostredkovací orgán, teda nie druhá komora zákonodarného zboru. Zostavená je z členov krajinských vlád, ktoré ich do tejto funkcie menujú a môžu ich z nej i kedykoľvek odvolať. Títo zástupcovia spolkových krajín disponujú len imperatívnym mandátom. Svoju funkciu vykonávajú v súlade so stanoviskom spolkovej krajiny a ich hlasy sú odovzdávané jednotne. Členovia Spolkovej rady nesmú byť zároveň členmi Spolkového snemu.

Zastúpenie jednotlivých krajín v Spolkovej rade je podľa Základného zákona závislé od počtu ich obyvateľov. Každá spolková krajina má v Spolkovej rade najmenej 3 hlasy. Krajiny s viac ako dvomi miliónmi obyvateľov majú 4 hlasy a krajiny s viac ako šiestimi miliónmi hlasov majú 6 hlasov. V priebehu päťdesiatich rokov sa počet krajín ustálil

na 11 krajinách. V Sársku hlasovali obyvatelia v plebiscite 23. októbra 1955 o zjednotení svojho územia so SRN. Toto zjednotenie získalo 67-percentnú podporu a 1. januára 1957 sa Sársko pripojilo k Spolkovej republike. Berlín bol v Spolkovej rade zastúpený štyrmi delegátmi, ktorí však mali len poradný hlas.

Od zjednotenia Nemecka tvorí štátny celok 16 krajín (13 spolkových krajín a 3 slobodné mestá). V 68-člennej Spolkovej rade majú Severné Porýnie-Vestfálsko, Bavorsko, Bádensko-Württembersko a Dolné Sasko po 6 hlasov, Hesensko, Sasko, Porýnie-Falcko, Berlín, Sasko-Anhaltsko, Durinsko, Brandenbursko a Šlezvicko-Holštajnsko po 4 hlasy a Meklenbursko-Predné Pomoransko, Brémy, Hamburg a Sársko po 3 hlasy.

Podobne ako v Spolkovom sneme je aj v Spolkovej rade činnosť organizovaná prostredníctvom výborov, hlasuje sa v pléne a na čele stojí predsedníctvo. Prezídium Spolkovej rady tvoria prezident a viceprezidenti. Prezidentom Spolkovej rady je na rok ustanovený predseda jednej z krajinských vlád, pričom platí pravidlo, že sa v tejto funkcii striedajú.

Spolková rada si vytvára svoje výbory, ktorých úlohou je príprava plenárnych zasadnutí. K základným funkciám Spolkovej rady zaraďujeme pôsobenie pri zákonodarstve, kontrolnú, oponentskú, volebnú a administratívnu funkciu. Z hľadiska zákonodarstva pôsobí najmä iníciačne a poradne, ale môže aj prijímať rozhodnutia.

Spolková rada sa vyjadruje k všetkým zákonom. V zákonodarnom konaní je však jej súhlas závislý od druhu zákona. Musí odsúhlasiť všetky zákony (*Zustimmungsgesetze*) týkajúce sa krajinských kompetencií a v prípade zákonov vyžadujúcich jej súhlas disponuje tzv. absolútnym vetom, ktoré je vyjadrením práva každej spolkovej krajiny brániť sa zásahu centrálnej moci do svojej štátnosti. Do tejto oblasti patria všetky zákony, ktoré sa dotýkajú úprav kompetencií

centrálnej moci v oblasti správy a úprava spolkových financií. V prípade nesúhlasu so spolkovými zákonmi disponuje Spolková rada možnosťou námietky (*Einspruchsgesetze*). V tomto prípade možno hovoriť o odkladnom alebo suspenzívnom vete. Celkovo možno hodnotiť postavenie Spolkovej rady ako konzervujúce, korigujúce v právnom, správnom a fiškálnom systéme.

Pri ústavných zmenách sa vyžaduje súhlas jej dvojtretinovej väčšiny. Podobne ako Spolkový snem aj Spolková rada vytvára výbory. Na predsedníckom poste rady sa menia v ročnom cykle ministerskí predsedovia jednotlivých krajín. Predseda Spolkovej rady je zároveň zástupcom spolkového prezidenta.

* * *

Sprostredkovateľský výbor (*Vermittlungsausschuss*) vstupuje do politického diania v prípade, ak zákon prijatý Spolkovým snemom nie je одобrený Spolkovou radou. Od novembra 1990 má tento výbor 32 členov, z ktorých polovicu tvoria poslanci parlamentných frakcií a druhú polovicu členovia Spolkovej rady. Sprostredkovateľský výbor zvoláva buď Spolková rada, alebo v prípade zákonov, pri ktorých sa vyžaduje súhlas Spolkovej rady, môže výbor zvolať aj spolková vláda či Snem. Frekvencia schôdzí tohto výboru je závislá od toho, či sa väčšina v Sneme a Rade zhodujú, alebo patria odlišným politickým stranám. Jeho úlohou je dosiahnutie konsenzu medzi oboma zákonodarnými zbormi. Sprostredkovateľský výbor predstavuje kľúč na likvidáciu blokáď zákonodarstva. V prípade, že sa výbor nestotožní s pôvodným znením zákona schváleného Spolkovým snemom, vyžaduje sa nové uznesenie parlamentu.

Spolkový prezident

Občianskoprávne zastúpenie SRN stelesňuje spolkový prezident, ktorý je volený na 5 rokov najviac dvakrát po sebe. Na rozdiel od Weimarskej ústavy nie je volený priamo občanmi, ale Spolkovým zhromaždením, špecifickým orgánom schádzajúcim sa len v súvislosti s voľbou prezidenta. Spolkové zhromaždenie je zložené z poslancov Spolkového snemu a rovnakého počtu členov volených krajinskými parlamentmi. Musí sa zísť najneskôr 30 dní pred skončením funkčného päťročného obdobia. Termínom volieb sa stal 23. máj, ktorý je dňom Základného zákona. Písomný návrh so súhlasom kandidáta je oprávnený podať každý člen Spolkového zhromaždenia. Kandidátom na úrad prezidenta sa môže stať každý nemecký občan, ktorý dosiahol vek 40 rokov a je oprávnený voliť do Spolkového snemu. Voľby prebiehajú tajne, bez predchádzajúcej rozpravy.

Pre úspešnú voľbu prezidenta je v prvých dvoch volebných kolách potrebná absolútna väčšina hlasov. V prípade, že nie je dosiahnutá, v treťom kole stačí jednoduchá väčšina, a teda víťazom sa stane ten kandidát, ktorý získa najviac hlasov (relatívna väčšina).

Postavenie Spolkového prezidenta patrilo k otázkam, ktoré boli v Parlamentnej rade vytvárajúcej Základný zákon Spolkovej republiky Nemecko najcitlivejšie. Jej členovia nechceli v žiadnom prípade vytvoriť funkciu akéhosi „náhradného monarchu“, ktorý by sa stal protiváhou parlamentu. Niektoré názory uprednostňovali existenciu kolektívnej hlavy štátu. Uvažovalo sa i o možnosti, aby túto funkciu vykonávali spoločne prezidenti Spolkového snemu, Spolkovej rady a spolkový kancelár. Prevážili však názory o opätovnej potrebe vytvorenia úradu prezidenta.

Po negatívnych skúsenostiach s ústavou Weimarskej republiky, ktorá poskytovala prezidentovi silný mocenský vplyv, Základný zákon jeho kompetencie výrazne oslabil.

Spolkový kancelár nemal byť už viac zodpovedný prezidentovi, ale parlamentnému grémiu. Spolkovému prezidentovi síce ústava poskytla rezervnú moc, ktorú však môže uplatniť len v prípade vládnej alebo parlamentnej krízy. Môže napríklad v prípade núdzového stavu za určitých podmienok odvolať kancelára alebo rozpustiť snem, jeho funkcia je však predovšetkým zmierujúca a sila jeho vplyvu nie je odvodená ani tak z jeho zákonných úloh ako z jeho osobnej autority.

Pred skončením volebného obdobia môže byť Spolkový prezident odvolaný len rozsudkom Spolkového ústavného súdu. Predpokladom na jeho odvolanie môže byť len úmyselné porušenie Základného zákona. Návrh musí podať Spolkový snem alebo Spolková rada opierajúca sa o článok 61 Základného zákona (*Präsidentenanklage*). Proti rozhodnutiu Spolkového ústavného súdu sa prezident nemôže odvolať a nemôže požadovať ani plebiscit, pretože Základný zákon možnosť plebiscitu nepripúšťa.

Súdna moc

Vo federatívnom systéme Nemecka je súdna moc zverená Spolkovému ústavnému súdu (*Bundesverfassungsgericht*), spolkovým súdom a krajinským súdom. Nezávislosť súdnictva je garantovaná Základným zákonom. Vedľa štvorstupňovej „riadnej“ súdnej právomoci, ktorá sa zaoberá civilnými a trestnými záležitosťami, existujú aj ďalšie časti súdnictva — pracovné, sociálne a dobre vybudované ústavné súdnictvo (trojstupňové) a finančné súdnictvo (dvojstupňové). Najvyššou inštanciou sú spolkové súdy, ktoré fungujú ako revízne súdy, ktoré by mali zabezpečovať jednotné použitie platného práva. Spolkový pracovný súd rieši spory v oblasti pracovného práva. Úlohou Spolkového sociálneho súdu je rozhodovať v sporoch o sociálnom

poistení či poistení v nezamestnanosti. Spolkový finančný dvor ako najvyššia inštancia finančného súdnictva rieši sporné otázky finančného a daňového práva.

* * *

Spolkový ústavný súd, ktorý sídli v Karlsruhe, je strážcom Základného zákona a má výlučné právo interpretovať ústavné predpisy. Je súčasťou systému brzd a protiváh a ako dôležitý prvok delby moci prispieva k zachovaniu a posilneniu demokratického, slobodného a právneho štátu. Skladá sa z dvoch senátov. V každom z nich pôsobí 8 sudcov, ktorých jednu polovicu volí Spolkový snem a druhú Spolková rada. Na zvolenie za sudcu Spolkového ústavného súdu je potrebné získať dve tretiny hlasov v Spolkovom sneme, alebo v príslušnom výbore Spolkovej rady. Sudca je menovaný na dvánásťročné funkčné obdobie a nemožno ho odvolať, pokiaľ o jeho odvolaní nerozhodne sám Spolkový ústavný súd.

K základným úlohám Spolkového ústavného súdu patrí bezprostredná ochrana Základného zákona, jeho záväzná interpretácia, konkretizácia a rozvoj, kontrolná a korekčná funkcia, funkcia zabezpečujúca mier a konsenzus a rozhodcovská a ochranná funkcia, ktorá chráni občanov, ako aj národnostné a politické menšiny pred štátnymi reštrikciami.

Spolkový ústavný súd rozhoduje v oblasti ústavných sporov medzi centrálnymi inštitúciami a spolkovými krajinami, resp. medzi spolkovými krajinami navzájom, sporov medzi orgánmi spolku, pričom pri takýchto sporoch môžu byť navrhovateľmi spolkový prezident, spolková vláda, spolková rada, alebo 1/3 poslancov Spolkového snemu, sporoch týkajúcich sa preverovania kompatibility spolkových zákonov so Základným zákonom, resp. krajinského práva s právom spolkovým, ako aj ústavných sťažností, s ktorými sa na Spolkový ústavný súd môže obrátiť každý

občan, ktorý sa domnieva, že boli porušené jeho základné práva. Takáto sťažnosť môže byť proti konkrétnemu úradu, rozsudku či dokonca zákonu. Spolkový ústavný súd môže viesť aj kvázi trestnoprávne konanie, a to vo veci návrhu určitej politickej strany za protiústavnú a jej zakázania alebo straty základných práv, ak ich zneužila v boji proti demokratickému poriadku. Do tejto kategórie zaraďujeme aj možnosť podania žaloby na prezidenta a spolkových sudcov v prípade úmyselného porušenia Základného zákona.

Rozhodnutia Spolkového ústavného súdu sú nenapadnuteľné a platí, že na jeho rozsudky sú viazané všetky štátne orgány.

Volebný systém

K základným demokratickým právam patrí volebné právo. Pôvodne mohli pristupovať k voľbám občania po dovŕšení 21. roku života a volení mohli byť občania po dovŕšení 25. roku života. Od zmien v Základnom zákone, ktoré platia od roku 1970, je aktívne i pasívne volebné právo umožnené už po dovŕšení 18. roku života. Účasť vo voľbách nie je povinná.

Volebný systém SRN je systémom proporčného (pomerného personalizovaného) zastúpenia, ktorý v sebe spája prvky väčšinových i pomerných volieb, ako aj volieb osobností i straníckych volebných listín. Voliči majú na voľbu do Spolkového snemu dva hlasy. Prvým hlasom (*Erststimme*) volia polovicu Spolkového snemu tak, že rozhodujú relatívnu väčšinou priamo o konkrétnom poslancovi z ich volebného obvodu. Druhým hlasom volia zostávajúcu polovicu snemu na základe celonárodného pomerného systému s uzavretými straníckymi kandidátkami. Pre celkové číslo poslancov jednotlivých politických strán je primárny výsledok druhého hlasu (*Zweitstimme*) odovzdaného

stranám v jednotlivých krajinách, ktorý býva následne personalizovaný. Volebný systém umožňuje voličom kombinovať úprimné a strategické hlasovanie.

Do roku 1985 bola v spolkových voľbách používaná metóda nazvaná podľa belgického právneho vedca Victora d'Hondta. D'Hondtovu metódu „najvyššieho priemeru“ nahradila metóda nazvaná podľa britského právneho vedca Thomasa Harea a nemeckého matematika Horsta Niemeyera, ktorý ju ďalej rozvinul. Hare-Niemeyerova metóda je teda v podstate úpravou Hareovej metódy jedného prenosného hlasu.

Pri zisťovaní výsledkov volieb sa najprv sčítajú všetky druhé hlasy. Mandáty pre straníckych kandidátov na krajinských listinách môžu získať len tie strany, ktoré dostali najmenej 5 % druhých hlasov alebo 3 priame mandáty. Po rozdelení mandátov politickej strany medzi jednotlivé spolkové krajiny podľa výsledkov, ktoré v jednotlivých krajinách dosiahla, sa prideli mandáty konkrétnym kandidátom. Základný počet mandátov, ktoré sa prideliujú, bol pred zjednotením Nemecka 496. Poslanci zo Západného Berlína nedisponovali plným oprávnením hlasovať a delegovala ich berlínska poslanecká snemovňa. Po zjednotení sa počet poslaneckých mandátov zvýšil na 656. Od roku 2002 je stanovený minimálny počet poslancov na 598. Skutočný počet je však súčtom tejto stanovenej hodnoty a tzv. prechodných (presahujúcich) mandátov. Ak strana získa na základe prvého hlasu viac poslancov ako jej proporcionálne patrí, zvýši sa počet poslancov o prechodné mandáty.

Spolková vláda a spolkový kancelár

Hlavným reprezentantom výkonnej moci je spolková vláda. Spolková vláda v Nemecku je založená na troch základných princípoch. Kancelársky princíp je charakterizovaný

vedúcou úlohou kancelára vo vláde. Jeho postavenie môžeme označiť aj ako postavenie prvého medzi nerovnými. Detailnejšie definovanie pozície kancelára je v časti Postavenie kancelára. Rezortný princíp predstavuje autonómia ministrov vo vedení svojich ministerstiev a zodpovednosť za ne. Minister má vedúce postavenie a organizačnú moc na ministerstve. Práve na ministerstvách sa detailne rozpracovávajú problémy a tvoria koncepcie v líniách stanovenej kancelárom. Pod kabinetným princípom rozumieme, že všetky záležitosti všeobecného významu sú predložené celému kabinetu na konzultácie a rozhodovanie. Pri schvaľovaní právnych nariadení a správnych predpisov musí byť činný celý kabinet.

Vláda je centrálnym exekutívnym orgánom s koordinátnou a regulačnou funkciou. Jej úlohou je aj vedenie a kontrola obrovského administratívneho aparátu Spolku. Samotná administratíva je však v rukách spolkových krajín, či už v oblasti výlučného zákonodarstva alebo vykonávaním prijatých uznesení vlády.

Každý novozvolený Spolkový snem rozhoduje na začiatku svojho legislatívneho obdobia o tom, kto bude stáť na čele spolkovej vlády. Po rozhovoroch s predstaviteľmi jednotlivých parlamentných frakcií predkladá Spolkovému snemu návrh na osobu kancelára prezident. Spolkový snem o kandidátovi hlasuje bez predchádzajúcej rozpravy v tajnom hlasovaní. Ak navrhovaný kandidát získa nadpolovičnú väčšinu všetkých poslaneckých hlasov, je zvolený za spolkového kancelára a prezident ho do tejto funkcie menuje. V doterajších voľbách spolkového kancelára uspel každý kandidát v prvom kole. Zákon však počíta i s možnosťou, že navrhovaný kandidát bude nepriechodný. Po neúspešnom prvom kole môže Spolkový snem v priebehu 14 dní pristúpiť opäť k voľbám, pričom uchádzač musí získať nadpolovičnú väčšinu všetkých poslaneckých hlasov. Ak sa voľby neuskutočnia do 14 dní, musí sa bezodkladne

konať ďalšie volebné kolo, v ktorom je zvolený ten kandidát, ktorý získa väčšinu hlasov. Ak získa nadpolovičnú väčšinu, prezident ho musí do 7 dní vymenovať. Ak však získa len relatívnu väčšinu, je na zvážení prezidenta, či ho menuje za kancelára alebo rozpustí parlament. Spolkový kancelár môže byť zvolený aj tzv. konštruktívnym hlasovaním o nedôvere jeho predchodcovi.

Spolkový kancelár, ktorý pri preberaní úradu skladá prísahu pred Spolkovým snemom, určuje stratégiu a línie vládnej politiky. Nemecký model demokracie je označovaný ako „kancelárska demokracia“. V kompetencii kancelára je výber členov Spolkovej vlády, ktorých na jeho návrh menuje a odvoláva spolkový prezident. Spolková vláda je závislá od dôvery Spolkového snemu. Snem však nemôže vysloviť nedôveru jednotlivým ministrom, ale iba kancelárovi. Kancelár môže vyzvať snem k tomu, aby hlasoval o dôvere vláde. Ak jeho návrh nezíska podporu väčšiny poslancov, môže spolkový prezident na návrh kancelára v priebehu 21 dní rozpustiť snem. Právo na rozpustenie snemu zaniká, ak v priebehu tohto obdobia zvolí snem nového kancelára. V prípade rozpustenia snemu sa v priebehu 60 dní musia konať nové voľby.

Spolkový snem môže kancelárovi kedykoľvek vysloviť nedôveru tým, že konštruktívnym hlasovaním o nedôvere zvolí jeho nástupcu a následne požiada spolkového prezidenta, aby predchádzajúceho kancelára odvolal. Prezident musí tejto žiadosti vyhovieť. Tvorcovia Základného zákona sa chceli pri jeho tvorbe vyvarovať chýb z obdobia Weimarskej republiky, ktorej zákonodarstvo počítalo len s deštruktívnym vyslovením nedôvery zameraným na zosadenie vlády. Základný zákon požaduje, aby vyslovenie nedôvery bolo možné len v tom prípade, že parlamentná väčšina súčasne zvolí nového kancelára.

Politický vývoj v Spolkovej republike Nemecko a nemecký stranícky systém

Politické strany sú nevyhnutnou súčasťou každého demokratického politického systému. Občania Spolkovej republiky Nemecko svojím hlasovaním vo voľbách kreujú nielen spolkovú, ale aj krajinskú a komunálnu úroveň svojho zastúpenia. Nemecký stranícky systém, ktorý sa začal formovať po druhej svetovej vojne, sa vyvinul v podstate bez väčšej väzby na predchádzajúci vývoj. V prvých povojnových rokoch sa v Spolkovej republike Nemecko ako najsilnejšie politické strany sformovali Kresťanskodemokratická únia (Christlich-Demokratische Union, CDU) so svojou sesterskou stranou v Bavorsku Kresťansko-sociálnou úniou (Christlich-Soziale Union, CSU) a Sociálnodemokratická strana (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD).

Postupnou redukciou počtu strán rástol v nemeckom straníckom systéme podiel tých najsilnejších. Po roku 1961 sa stranícky systém uzavrel na strany CDU/CSU, SPD a Slobodnú demokratickú stranu (Freie Demokratische Partei, FDP) a tento stav trval až do roku 1983. Tento systém možno označiť ako systém dve a pol strany, resp. nedokonalý bipartizmus. Medzi rokmi 1972 a 1980 sa súčet hlasov odovzdaných pre CDU/CSU a SPD pohyboval okolo 90 %. Aj po roku 1983 je systém politických strán stále koncentrovaný najmä do týchto politických strán, ale toto obdobie je

charakteristické poklesom podpory veľkých strán a oslabením straníckej identifikácie voličov.

Prvý spolkový kancelár Konrad Adenauer

Prvý Spolkový snem bol zvolený 14. augusta 1949 podľa volebného zákona platného len pre tieto voľby. Do snemu sa presadilo 11 politických strán. Priame mandáty získalo vo svojich volebných okrskoch 60 % poslancov a zostávajúcich 40 % mandátov sa rozpočítalo na jednotlivé strany prostredníctvom krajinských kandidátok, pričom sa do úvahy brali priame mandáty. Zo 402 poslaneckých miest získala CDU/CSU 139 mandátov (31 %), SPD 131 mandátov (29,2 %), FDP 52 mandátov (11,9 %). Tieto strany mali rozhodujúci vplyv na politické smerovanie SRN.

Prvým spolkovým kancelárom SRN sa stal predstaviteľ CDU Konrad Adenauer, ktorý bol 15. septembra 1949 zvolený za spolkového kancelára len väčšinou jedného hlasu. Adenauer študoval právo a národné hospodárstvo vo Freiburgu, v Mníchove a v Bonne. Po ukončení vysokoškolského štúdia pôsobil krátky čas ako prísediaci štátneho zastupiteľstva krajinského súdu. Od roku 1902 začal pracovať v advokátskom úrade kolínskeho súdneho radcu Hermana Kausena, ktorý v Kolíne nad Rýnom predsedal mestskej poslaneckej frakcii strany Centrum. Adenauer vstúpil do politického života v roku 1906, v ktorom sa stal členom Centra. V tom istom roku sa uchádzal úspešne o miesto plateného poslanca v meste Kolín a v roku 1908 začal pôsobiť ako zástupca starostu Kolína Maxa Wallrafa.

Už počas prvej svetovej vojny sa Adenauer ukázal ako schopný organizátor predovšetkým v súvislosti so zásobovaním Kolína potravinami, čím si u obyvateľstva získal rešpekt a popularitu. Po odchode Maxa Wallrafa do ríšskej vlády sa v roku 1917 uvoľnil post starostu Kolína. Voľba

padla na Adenauera, ktorý úrad starostu zastával až do roku 1933. Keďže bol známy nielen ako úspešný starosta, ale patril i k prominentným členom Centra, počítalo sa s ním niekoľkokrát v návrhoch na post ríšskeho kancelára. Ako o vážnom kandidátovi sa o ňom hovorilo už v máji 1921. Ríšsky prezident však uprednostnil kandidatúru Josepha Wirtha. V období Weimarskej republiky presadzoval Adenauer myšlienku vytvorenia zvláštneho „Rýnskeho spolkového štátu“, čím sa snažil uspokojiť francúzske bezpečnostné požiadavky a zabrániť anexii obsadeného ľavého územia Rýna. Tieto jeho postoje využili po svojom nástupe k moci národní socialisti, ktorí ho nazývali „separatista“. Ako „politicky nespoľahlivý“ bol v roku 1933 zbavený postu starostu a vypovedaný z Kolína.

Od marca 1933 sa útoky SA voči jeho osobe začali radikalizovať a v období tzv. Röhmovho puču bol zatknutý a krátky čas i väznený. V máji 1935 sa Adenauer usadil so svojou rodinou v Rhöndorfe neďaleko Bonnu. Počas vlády národných socialistov sa síce stiahol z politického života, ale bol pod stálym dozorom a po nevydarenom atentáte na Hitlera 20. júla 1944 ho spolu s manželkou ako odporcov režimu gestapo zatklo a niekoľko mesiacov väznilo. Po vojne dosadila Adenauera americká okupačná správa do funkcie starostu Kolína nad Rýnom. S odvahou, ale i prílišnou samostatnosťou sa pustil do budovania vojnou zničeného mesta. Jeho nezávislý politický štýl sa znepáčil britskému okupačnému vedeniu, ktoré ho zbavilo úradu pre „neschopnosť“. To ho však neznechutilo a po zrušení zákazu politickej činnosti sa 70-ročný Adenauer začal opäť politicky angažovať. Začiatkom februára 1946 sa stal predsedom CDU v Porýni a o mesiac neskôr celej britskej okupačnej zóny.

Začiatky CDU

Koncom júna 1945 vyzvali v Berlíne zakladatelia CDU „kresťanské demokratické a sociálne sily k zhromaždeniu na spoluprácu a výstavbu novej vlasti“. Sovietska okupačná moc im 22. júla 1945 umožnila vydávanie stranického časopisu Neue Zeit. K aktivitám podobnej politickej orientácie prichádzalo aj v západných okupačných zónach. V Kolíne nad Rýmom bola založená Kresťanskodemokratická strana. Jej hlavné zásady ovplyvnili svojimi názormi domínikáni Eberhard Welty a Laurentius Siemer, ktorí vydávali časopis Die neue Ordnung a založili Inštitút pre spoločenské vedy Walberger.

Hlavné myšlienky kolínskych zásad boli prerokované už v katolíckych krúžkoch odporu proti národnému socializmu a opierali sa o názory kresťanského odborára Adama Stegerwalda, ktorý na kongrese kresťanských odborov 21. novembra 1920 propagoval vytvorenie interkonfesionálnej politickej strany. Kolínske zásady poskytli základ prvému oficiálnemu programu CDU v Severnom Porýni-Vestfálsku.

Už v lete si otvoril v Kolíne svoju kanceláriu Johannes Albers (Büro Albers, Breite Straße 108). Albers, ktorého národnosocialistický súd súdil ešte v apríli 1945, sa po vojne vrátil z Berlína do Kolína, kde prostredníctvom svojej kancelárie organizoval kontakt kresťanský, sociálne a demokraticky orientovaných politických aktivistov.

V Hesensku začala spolupráca týchto aktivistov predovšetkým vo Frankfurte, Kassele a Wiesbadene. Vo Frankfurte bola 15. septembra 1945 založená Kresťanská demokratická ľudová strana a v Düsseldorfe vznikla v novembri 1945 Kresťanskodemokratická únia. Aktivity vedúce k založeniu kresťanskodemokraticky orientovanej strany vznikali aj v ďalších oblastiach.

Na ríšskom zasadnutí 14. — 16. decembra 1945 v Bad Godesbergu sa predstavitelia regionálnych stranických

zосkupení rozhodli vystupovať pod spoločným názvom Kresťansko-demokratická únia. Odmietli obnovenie katolíckeho Centra, čo vo svojom prejave na zakladajúcom zhromaždení CDU v Düsseldorfe odôvodnil Karl Arnold tým, že je potrebné „zhromaždiť katolíckych i evanjelických kresťanov“, pretože budúcnosť si vyžaduje „väčšie predpoklady... než len reštaurovanie straníckeho stavu spred roku 1933“.

Pri zakladaní únie v roku 1945 sa strana hlásila k presadeniu požiadavky „skutočného kresťanského socializmu“. Kolínska výzva zdôrazňovala, že „hospodársky socializmus“ sa musí opierať o demokratické zásady. Táto požiadavka zaznievala takmer vo všetkých vznikajúcich organizáciách. Únia jednotne odmietla kapitalistické mocenské záujmy a udržiavala si odstup od starého liberalizmu. Pod heslom „Socializmus z kresťanskej zodpovednosti“ sa netajila negatívnym vzťahom k tradičnému politickému liberalizmu.

Karl Arnold a Ahlenský program

K významným predstaviteľom ľavicového krídla CDU patrili Karl Arnold, ktorý presadzoval program „kresťanských socialistov“ v Porýní. V období Weimarskej republiky pôsobil vo vedení kresťanského odborového hnutia a v roku 1929 sa stal členom frakcie Centra v Mestskej rade v Düsseldorfe. Počas vlády národného socializmu sa podobne ako Jakob Kaiser, Robert Lehr a niektorí ďalší politici Centra angažoval v ilegálnom kresťansko-sociálnom hnutí a určitý čas bol i väznený. V roku 1946 sa Arnold stal starostom Düsseldorfu. V rokoch 1947 až 1956 pôsobil vo funkcii ministerského predsedu Severného Porýnia-Vestfálska a v tejto pozícii sa stal i prvým prezidentom Spolkovej rady, v ktorej sa prezentoval ako obhajca federalizmu.

Karl Arnold sa spolu s Waltherom Hansenom pričínili o to, že sa v kresťanskej demokracii začal výraznejšie angažovať Konrad Adenauer. Snahu získať pre stranu Adenauera Arnold odôvodnil tým, že CDU potrebovala do vedenia známú a uznávanú osobnosť. Hoci bol Karl Arnold dlhoročným straníckym spolupracovníkom a zástupcom Konrada Adenauera v predsedníctve CDU, patril k jeho najtvrdším straníckym oponentom a odmietol i Adenauerovu ponuku na post ministra práce a vicekancelára v spolkovom kabinete. Ich politický kurz sa často rozchádzal, no v rozhodujúcich momentoch sa vždy navzájom podporili.

Arnoldov „kresťansko-socialistický“, program sa stal základom Ahlenského programu, ktorý schválila CDU 3. februára 1947 v britskej okupačnej zóne. V Ahlenskom programe možno pozorovať rozdiel medzi cieľmi politiky orientovanými eticky, ktoré boli podložené na sociálne viazanom personalizme a metódami hospodárskej politiky. Tento prvý stranícky program obsahoval požiadavku znárodnenia kľúčových oblastí priemyslu, ako aj plánovanie a usmerňovanie hospodárstva.

Odklon CDU od Ahlenského programu

V niektorých regiónoch sa hľadal priestor na vytvorenie Únie ako strany politického streda, ktorý by „pretavil liberálne, konzervatívne a kresťanskodemokratické prúdy“. CDU v britskej okupačnej zóne sa od Ahlenského programu odklonila už v roku 1948 a revidovala ho v júli 1949 prijatím tzv. Düsseldorfských základných zásad, hlásiacich sa ku koncepcii sociálneho trhového hospodárstva, ktorým sa chcela jasnejšie postaviť proti ideológii komunizmu. V týchto zásadách bolo plánované hospodárstvo korigované a preformulované na koncept sociálneho trhového hospodárstva významnými teoretikmi

a praktikmi, ako boli Franz Böhm, Alfred Müller-Armack a Ludwig Erhard.

Za duchovné centrum novovznikajúceho hospodárskeho poriadku je považovaná univerzita vo Freiburgu, na ktorej sa okolo roku 1940 vytvorila tzv. freiburská škola. Jej predstavitelia presadzovali slobodný hospodársky poriadok, stavajúci do popredia samostatné konanie človeka a jeho osobnú zodpovednosť. Konceptia sociálneho trhového hospodárstva sa popri myšlienkovom bohatstve freiburskej školy opierala aj o kresťanské sociálne učenie, ktorého významným zástupcom bol predovšetkým münsterský národohospodár a kresťanský sociológ Alfred Müller-Armack, ktorý sa dlhé roky zaoberal možnosťou spojenia obnoveného liberálneho a kresťansko-sociálneho myslenia.

*Erhardov vplyv na hospodársku politiku CDU
a vznik spoločnej spolkovej strany*

Za otca hospodárskeho zázraku je považovaný Ludwig Erhard. Tento národohospodár, ktorý sa v roku 1945 stal profesorom v Mníchove, pôsobil ako hospodársky poradca amerického vojenského velenia a v prvých povojnových rokoch zastával funkciu bavorského ministra obchodu a hospodárstva. Erhard už od roku 1947 pripravoval vo Frankfurt nad Mohanom menovú reformu a v júli nasledujúceho roka formulovala CDU základné tézy svojej hospodárskej politiky, ktoré sa stali známymi ako koncept sociálneho trhového hospodárstva. Erhard realizoval ukončenie racionalizácie spotrebného tovaru, pevného stanovenia cien, ako aj zmrazenia miezd a naštartoval voľnú súťaživosť.

Základom hospodárskeho zázraku, ktorým je označené rýchle hospodárske napredovanie, bola najmä americká hospodárska pomoc a menová reforma. Pozitívne sa odrazila v hospodárstve, vytvorila priaznivé podmienky

pre export a odstránila vysokú mieru nezamestnanosti. Erhard, v tom čase pôsobiaci vo funkcii riaditeľa pre hospodárstvo, hneď na druhý deň po tom, čo 20. júla 1948 vstúpila do platnosti menová reforma, zrušil prevažnú časť cenových kontrol, predpisov pre hospodárenie a odberných poukázok. Toto rozhodnutie schválila v Hospodárskej rade tesná väčšina zložená z CDU, CSU, Slobodnej demokratickej strany a Nemeckej strany (Deutsche Partei, DP).

Odporcovia Erhardovho kroku, najmä z radov sociálnej demokracie vychádzali zo skutočnosti, že krajina má vyše osem miliónov utečencov a vyhnanco, veľký počet prepustených vojakov a vracajúcich sa vojnových zajatcov, z ktorých bola prevažná väčšina v produktívnom veku. V novom systéme videli riziko a nebezpečenstvo, že vysoká nezamestnanosť sa ešte výraznejšie zvýši a v krajine zvíťazí „ziskuchtivosť“ nad sociálnou zodpovednosťou, a preto požadovali Erhardove odvolanie.

Odborári zorganizovali protestné akcie a ich nespokojnosť s novými opatreniami vyvrcholila 12. novembra 1948 24-hodinovým generálnym štrajkom, ktorý ochromil život v americkej a britskej okupačnej zóne. Protesty smerovali predovšetkým proti Erhardovi, ktorý vo svojom rozhlasevom vystúpení generálny štrajk veľmi ostro odsúdil. Odmietol zavedenie cenovej kontroly a dirigizmus v hospodárskej politike. Enormné zvýšenie cien považoval len za dočasný jav a vyjadril presvedčenie, že mechanizmus ponuky a dopytu prinesie čoskoro vyváženosť medzi mzdovou a cenovou politikou.

Erhardovi nedôverovali ani niektorí kresťanskí demokrati, ktorým sa situácia tiež javila ako veľmi zložitá aj vzhľadom na skutočnosť, že zatiaľ čo ceny enormne rástli, menovou reformou sa zaviedlo zmrazenie miezd, ktoré bolo zrušené až v novembri a nárast cien sa upokojil až v decembri.

Zavedením sociálneho trhového hospodárstva sa však Erhardovi podarilo vytvoriť základy hospodárskej politiky,

ktorá si postupne získala medzi obyvateľmi dôveru. Táto politika sa opierala o slobodu umožňujúcu jedincovi uskutočňovať jeho individuálne predstavy. Jednou z centrálnych myšlienok Erhadta bolo „spojiť princíp trhovej slobody so sociálnou vyváženosťou a mravnou zodpovednosťou jedinca voči celku“. Erhard odpútal CDU od socialistických myšlienok heslami „Blahobyť pre všetkých“ a „Zamestnanie pre všetkých“. Svoj program opierajúci sa o princíp subsidiarity a postoj občana k spoločnosti prezentoval slovami: „Chcem sa osvedčiť vlastnými silami, chcem znášať riziko života, chcem byť sám zodpovedný za svoj život. Ty, štát, postaraj sa o to, aby som bol na to schopný.“

V politike CDU sa po jej orientácii na sociálne trhové hospodárstvo začali postupne prelínať kresťansko-sociálne a konzervatívne duchovné prúdy a tradície s liberálnymi. Napriek názvu „kresťanská“ nemá CDU priamy vzťah k cirkvám, podporuje však hodnoty, ktoré prezentuje kresťanstvo. Podarilo sa jej dosiahnuť vytvorenie pomerne široko organizovanej skupinovej základne, ktorá zjednotila katolíkov i protestantov. V začiatkoch sa prioritne sústredila na aktivity v regiónoch, v ktorých vznikali jednotlivé krajinské zväzy. Na zjazde v Goslare, ktorý sa konal v októbri 1950, sa všetky krajinské zväzy CDU spojili do spoločnej spolkovej strany. Na tomto zjazde bol vytvorený spolkový princíp CDU, čím sa malo zdôrazniť, že vedenie strany kladie hlavný dôraz na činnosť v jednotlivých spolkových krajinách. Za prvého spolkového predsedu CDU bol zvolený Konrad Adenauer, ktorý v tejto funkcii pôsobil až do roku 1966. Jeho dlhoročné dominantné postavenie v CDU vtislo charakter strany so silným vedúcim predstaviteľom.

*Sesterská strana kresťanskej demokracie —
Kresťansko-sociálna únia*

Adenauerova politická línia našla najbližšieho partnera v Kresťansko-sociálnej únii (CSU), ktorá vznikla ako nástupca Bavorskej ľudovej strany. CSU podporovala posilnenie federalizmu, ako aj ochranu rodiny a majetku a oponovala ľavicovým programom Jakoba Kaisera a Karla Arnolda. Zastupovala predovšetkým záujmy priemyslu a obchodu, ako aj stredného stavu a poľnohospodárov. Od roku 1949 tvorí frakčné spoločenstvo s CDU a pôsobí vo všetkých vládach, ktoré viedli reprezentanti CDU. Ťažiskovou oblasťou politických aktivít CSU je Bavorsko. Preto sa CDU v tejto spolkovej krajine politicky neangažuje. S výnimkou rokov 1954 až 1957 obsadzuje CSU v Bavorsku vždy post ministerského predsedu.

Pri zakladaní CSU sa aktívne angažovali najmä Adam Stegerwald, ktorý pôsobil v období Weimarskej republiky na poste ríšskeho ministra práce a Josef Müller, ktorý zastával post predsedu CSU v rokoch 1946 — 1949. V rokoch 1949 — 1955 bol predsedom CSU Hans Ehard a v rokoch 1955 — 1961 Hans Seidel. Na zosilnení vplyvu strany mal výrazný podiel Franz Josef Strauß, ktorý pôsobil vo funkcii predsedu CSU v rokoch 1961 — 1988. Zásluhou jeho politickej stratégie disponovala CSU od roku 1962 v bavorských krajinách voľbách absolútnou väčšinou.

CDU a CSU postupujú v spolkových voľbách spoločne na základe „pracovného spoločenstva“.

*Kurt Schumacher — vedúca osobnosť SPD
v nemeckej povojnovej politike*

Nielen v sovietskej okupačnej zóne, ale aj v západných zónach bolo v SPD veľa stúpencov zjednotenia alebo spoločného postupu s komunistami. Keď sa však v sovietskej

zóne uskutočnilo zjednotenie pod tlakom Moskvy, postavil sa proti takémuto vývoju v západných zónach Kurt Schumacher.

Schumacher študoval právo a ekonómiu. V roku 1918 sa stal členom berlínskej robotníckej a vojenskej rady a v rokoch 1920 — 1924 pôsobil v redakcii sociálnodemokratických novín Schwäbische Tagwacht. Politicky sa angažoval ako poslanec za SPD v krajinskom sneme vo Württembersku a od roku 1931 i v Ríšskom sneme. Otvorene sa postavil proti totalitným praktikám NSDAP a takmer celé obdobie vlády národného socializmu bol väznený v koncentračných táboroch. Ešte pred koncom vojny 8. mája 1945 začal v Hannoveri aktivizovať činnosť sociálnej demokracie (Schumacherove byro v Hannoveri) a stal sa jedným z popredných predstaviteľov obnovennej SPD.

Schumacher odmietol požiadavku zjednotenia SPD a KPD. Obával sa, že podobne ako v sovietskej zóne vytlačia komunisti socialistov z rozhodujúcich pozícií. K opätovnému založeniu SPD v západnej časti prišlo 11. mája 1946 a Kurt Schumacher sa stal jej predsedom. Na jeho zdravotnom stave zanechali hlboké stopy dlhé roky väzenia v nacistických koncentračných táboroch. Už počas prvej svetovej vojny prišiel na fronte o ruku a krátko po druhej svetovej vojne mu museli amputovať nohu.

Kurt Schumacher, ktorý bol v nemeckej verejnosti známy svojimi nekompromisnými antifašistickými postojmi, sa popri Adenauerovi stal najvýznamnejším po-vojnovým nemeckým politikom. Na zjazde SPD, ktorý sa konal od 29. júna do 2. júla 1947, Schumacher síce vyhlásil, že „politikou SPD je zapojiť do Marshallovho plánu celé Nemecko“, ale pozícia SPD nevyznievala jasne a strana bola od pôsobenia vo vláde dlhodobo vzdialená. Ak nepočítame nepoužiteľný neutralizačný plán, nemala prakticky žiaden ucelenejší program. Schumacher vyzýval SPD k boju za socializmus, a zdôrazňoval, že „v budúcnosti musí byť

demokracia v Nemecku socialistická, alebo nebude vôbec. Demokracia si vyžaduje socializmus a socializmus si vyžaduje demokraciu“. Predstava, že SPD pod jeho vedením prevezme v nemeckej povojnovej politike vládu zodpovednosť sa nesplnila a po zvolení Konrada Adenauera za spolkového kancelára sa Kurt Schumacher stal vodcom opozície v Spolkovom sneme.

Slobodná demokratická strana

Percentuálnym ziskom malou, ale svojím politickým významom dôležitou stranou, ktorá bola dlhé roky „jazýčkom na politických váhach“, sa už v prvých parlamentných voľbách stala FDP. Táto strana vznikla v západných okupačných zónach v decembri 1948 zjednotením niekoľkých ľavicovo-liberálnych a národno-liberálnych zoskupení, ktoré vznikali po druhej svetovej vojne. Tým sa po prvýkrát v histórii nemeckého liberalizmu podarilo sústrediť v jednej strane liberálov rôznych odtieňov. FDP odmietala štátne zásahy do hospodárstva a podporovala voľnú trhovú súťaž. Po prvých parlamentných voľbách v roku 1949 vstúpila FDP do koalície s CDU/CSU, s ktorými už od roku 1948 spolupracovala v Hospodárskej rade. CDU a FDP si boli názorovo blízky najmä v otázke zahraničnej orientácie SRN. Najvýznamnejšou osobnosťou novovzniknutej liberálnej strany sa stal Theodor Heuss, ktorý bol v roku 1948 zvolený za prvého predsedu FDP.

Theodor Heuss — prvý prezident SRN

Heuss vyštudoval ekonómiu a dejiny umenia. Jeho politické a sociálne názory rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil liberálno-sociálny politik a evanjelický teológ Friedrich

Naumann. V rokoch 1905 — 1918 pracoval Heuss ako redaktor. V rokoch 1920 — 1924 bol asistentom a do roku 1933 docentom na vysokej škole politickej v Berlíne. Patril k spoluzakladateľom Nemeckej demokratickej strany, za ktorú pôsobil v rokoch 1924 až 1928 a 1930 až 1933 v Ríšskom parlamente, kde hoci proti svojmu svedomiu v marci 1933 podporil zmocňovací zákon.

V roku 1945 sa Theodor Heuss stal ministrom kultúry Bádenska-Württemberska, kde pôsobil aj ako člen krajin-ského snemu. Ešte v októbri 1945 sa postavil proti snahám vytvoriť samostatnú stranu politického liberalizmu. Myšlienky liberalizmu sa snažil rozvinúť do prostredia CDU ako ľudovej strany politického stredu. Vzhľadom na negatívne názory na liberalizmus, ktoré v tom čase dominovali v prostredí kresťanskej demokracie, sa neskôr angažoval v prospech vytvorenia samostatnej liberálnej strany a v roku 1948 bol zvolený za predsedu FDP.

Aktívne pôsobil v Parlamentnej rade na vypracovaní Základného zákona. Postavil sa proti snahám vytvoriť namiesto funkcie prezidenta kolektívne „direktórium“. Na treťom zasadnutí Parlamentnej rady 9. septembra 1948 vyjadril podporu funkcii prezidenta týmito slovami: „Nepodceňujte symbolickú silu, ktorá z nej vychádza, a zabráňte vzniku provizória nejakého direktória, ktoré si potom obyvateľstvo vysvetlí ako snahu rôznych ľudí a strán mať na ňom spoluúčasť...“

Hoci funkcia prezidenta bola zachovaná, na rozdiel od Weimarskej ústavy prezident ako hlava štátu disponoval len s minimom právomocí. Vzťah spolkového prezidenta k Spolkovej vláde a Spolkovému snemu postavil Základný zákon do celkom odlišnej polohy, ako to bolo vo vzťahu ríšskeho prezidenta k Ríšskej vláde a Ríšskemu snemu.

Ak by sme mali hodnotiť úrad prezidenta podľa jeho práv a povinností, ktoré mu určuje Základný zákon, potom by bolo možné povedať, že tento úrad je zabezpečený len

veľmi skromne, čo Heuss formuloval takto: „Úrad spolkového prezidenta je pavučinou paragrafov, ktorú môže oživiť len osobnosť nositeľa tohto úradu“.

Prvým prezidentom Spolkovej republiky Nemecko sa stal Heuss. Spolkové zhromaždenie ho zvolilo za prezidenta 12. septembra 1949. V úrade prezidenta videl predovšetkým usporiadajúcu a zmierujúcu silu a symbolické postavenie, nachádzajúce sa mimo zákopových bojov každodenného politického života. O úlohe prezidenta sa vyjadril hneď po svojom zvolení: „V časopisoch som v posledných dňoch mohol o sebe čítať pozoruhodné veci. Aj to, že mi chýba sila širokých laktov, ktorá by mala byť súčasťou politika. Sám mám ale taký pocit, že širokých laktov sme už mali dostatočne veľa. Ja vo verejnom živote považujem za užitočné, že som mal a stále mám tak napravo, ako aj naľavo osobné priateľstvo a dôverné vzťahy. Tak to aj zostane. Nieкто v tom môže vidieť nedostatok, ale mne sa zdá, že úrad, do ktorého som bol postavený, nie je žiadnym predstavením širokých laktov, ale jeho význam je v tom, aby nad zápasmi, ku ktorým bude prichádzať, ktoré sú potrebné a ktoré sú súčasťou politického života, pôsobila v prípade potreby uzmierujúca sila.“

Theodora Heussa v roku 1954 Spolkové zhromaždenie opätovne potvrdilo v jeho úrade. Tretie funkčné obdobie, kvôli ktorému by sa musel zmeniť Základný zákon, a ktoré mu v roku 1959 ponúkali, odmietol. Zásluhou Heussa, ktorý určil líniu na orientáciu svojich nástupcov, mal úrad prezidenta vo verejnosti veľkú vážnosť.

Adenauerova prozápadná politika

Hoci Konrad Adenauer získal 15. septembra 1949 kreslo spolkového kancelára len väčšinou jedného hlasu, zastával túto funkciu až do roku 1963. Už počas prvého volebného

obdobia sa mu podarilo prostredníctvom Spolkového snemu presadiť významné zmluvy zabezpečujúce západnú orientáciu SRN. Sociálnodemokratická strana, v tom čase presadzujúca neutralitu, kritizovala Adenauera za nedostatočné zastupovanie nemeckých záujmov a jej predseda Kurt Schumacher ho nazýval „kancelárom spojencov“.

Politickým stranám neumožňovali okupačné mocnosti zaujímať zahraničnopolitické postoje. Napriek tomu však vnútorná a zahraničná politika patrili medzi centrálné otázky týkajúce sa Nemecka. Teoreticky sa ponúkali tri možnosti. Komunisti vystupovali v prospech pripojenia na východ, táto možnosť však v praxi nemala šancu na úspech.

Hoci SPD bola začiatkom päťdesiatych rokov naladená proti politike ZSSR, jej predstavitelia odmietali aj Adenauerovu prozápadnú orientáciu. Dôrazné, ale nerozvážne zasadzovanie sa SPD za neutralitu viedlo k prudkým sporom medzi opozíciou a Adenauerovou vládou.

Konrad Adenauer považoval za hlavný cieľ svojej politiky dosiahnutie úplnej suverenity SRN a následne i zjednotenie s východným Nemeckom. Vychádzal však z politickej reality a bol presvedčený, že najvhodnejším spojencom Nemecka sú Spojené štáty americké.

Prvú modifikáciu Okupačného štatútu dosiahla SRN v Peterberskej dohode z 22. novembra 1949, ktorú podpísali západné okupačné mocnosti s vládou Spolkovej republiky. Dohoda umožnila SRN okrem iného vstúpiť do západoeurópskych hospodárskych a politických štruktúr a získať povolenie nadviazať konzulárne styky s cudzími mocnosťami. Rozsiahla revízia štatútu nasledovala 6. marca 1951 a odsúhlasila zvýšené právomoci v oblasti zahraničného obchodu, devízového hospodárstva a zahraničnej politiky.

Konrad Adenauer bol ako spolkový kancelár priamym partnerom pri rokovaní s vysokými komisármi okupačných mocností. Pracoval s okruhom ľudí, ktorým osobne

dôveroval a s frakčným predsedom Heinrichom von Brentanom. Spolupráca však viazla s predstaviteľmi parlamentných frakcií. V zásadných otázkach sa mohol oprieť o široký konsenzus koalíčných strán. Opornými stĺpmi straníckych organizácií boli najmä krajinské zväzy. Po založení CDU na spolkovej úrovni v roku 1950 bolo už pevne určené zahraničnopolitické smerovanie SRN. V rokoch 1951 — 1955 viedol Adenauer aj zahraničnú politiku. Tak to bolo i v rokoch 1955 — 1961, keď toto ministerstvo prevzal Heinrich von Brentano. Ešte pred spolkovými voľbami v roku 1953 mohol Adenauer prostredníctvom Spolkového snemu presadiť všetky významné zmluvy orientujúce SRN na západné krajiny, a to i napriek odmietavým postojom opozičnej SPD, ktorá na kancelárovu zahraničnú politiku reagovala apelom na znovu zjednotenie Nemecka.

Voľby v roku 1953, v ktorých bolo zo 17 politických strán zvolených len sedem, jednoznačne potvrdili podporu zahraničnopolitickej línie Adenauera. Koaličná vláda CDU/CSU/FDP, do ktorej vstúpil aj Zväz vyhnaných z domova a zbavených práv (BHE), získala v Spolkovom sneme dvojtretinovú ústavnú väčšinu.

Spoluzakladateľ európskeho zjednocovacieho procesu

Adenauer bol presvedčeným stúpencom prozápadnej politiky. K jeho hlavným politickým cieľom patrilo dosiahnutie úplnej národnej suverenity SRN jej integráciou so Západom. Integráciou sa snažil získať pre SRN medzinárodné postavenie a prezentovať svoju krajinu ako dôveryhodného a rovnocenného partnera.

Aj po vzniku SRN nebolo stále jasné, ako sa budú vyvíjať dlhodobé narušené vzťahy medzi Francúzskom a Nemeckom. Francúzskeho ministra zahraničných vecí Roberta Schumana politickí predstavitelia USA a Veľkej Británie

vyzvali, aby poskytol návrh na zapojenie SRN do spolupráce so západoeurópskymi krajinami. S odvážnym návrhom projektu spočívajúcim v tom, aby bola produkcia uhlia a ocele Francúzska a Nemecka „zastrešená pod najvyšším spoločným úradom v organizácii, ktorá bude otvorená aj účasti ostatných krajín Európy“, prišiel francúzsky generálny komisár pre plánovanie Jean Monnet. Schuman sa stotožnil s Monnetovými predstavami o vývoji francúzsko-nemeckých vzťahov a tieto predstavy našli pozitívnu odozvu aj u nemeckého kancelára Konrada Adenauera.

Schuman, Adenauer, ale aj taliansky predseda vlády Alcide de Gasperi pochádzali z pohraničných oblastí, hlásili sa ku kresťanskodemokratickým princípom a nemali ani jazykové bariéry v osobnej komunikácii. V politickom vystupovaní sa prezentovali schopnosťou akceptovať sa navzájom hľadaním kompromisných riešení a odvahou dať podnet na vytvorenie hospodársky a politicky stabilnej Európy. Robert Schuman nemal problém pozitívne zhodnotiť napríklad sociálnu legislatívu Alsaska-Lotrinska pred prvou svetovou vojnou, keď bolo Franfurtskou dohodou odstúpené Nemecku. Po prinavrátení Alsaska-Lotrinska Francúzsku sa Schuman snažil zharmonizovať na vtedajšie obdobie modernú legislatívu tohto územia so skostnateľnou legislatívou Francúzska.

Schuman a Adenauer sa už od augusta 1949, keď sa stretli počas inšpekčnej cesty v Porýni, snažili otvárať témy, ktoré mali poskytnúť nádej na prekonanie francúzsko-nemeckých konfliktov. Rozhodli sa osvojiť si projekt, ktorý svojou jedinečnosťou a originalitou prispel k spolupráci nielen dvoch európskych rivalov, ale aj ďalších európskych krajín.

Monnetov projekt, v ktorom Francúzsko a Nemecko vystupovali ako vzájomní partneri, prezentoval Robert Schuman 9. mája 1950 na zasadnutí vlády. Hneď ráno v ten deň zaslal aj urgentný list do Bonnu, čím dal signál

Konradovi Adenauerovi. Ten zvolal k tejto problematike krátku poradu vlády a následne zaslal do Paríža odpoveď, v ktorej okrem iného napísal: „Z celého srdca odobrujem váš návrh.“ Po tom, čo aj francúzska vláda návrh o spoločnej francúzsko-nemeckej spolupráci v oblasti uhlia a ocele prijala, predstavil Schuman verejnosti návrh projektu. Na návrh francúzskej vlády mala byť celá francúzsko-nemecká výroba uhlia a ocele podriadená spoločnému Vysokému úradu pre uhlie a oceľ. Vznik tejto nadnárodnej organizácie otvorenej aj pre účasť iných európskych národov, mal niekoľko ťažiskových bodov. Mal zamedziť sporom medzi Francúzskom a Nemeckom a ich súpereniu o bohaté náleziská nerastných surovín v Alsasku-Lotrinsku, mal zamedziť rast nemeckej moci, ktorá v minulosti používala na svoje vyzbrojovanie ťažký priemysel z oblasti Porúria, a prostredníctvom medzinárodnej spolupráce sa mali zabezpečiť vyššia efektívnosť a konkurencieschopnosť v uhoľnom a oceľiarskom priemysle. Schuman vyjadril presvedčenie, že „solidarita vo výrobe, ku ktorej sa takto dospeje, zaručí, že akákoľvek vojna medzi Nemeckom a Francúzskom sa stane nielen nezmyselnou, ale aj prakticky nemožnou“.

Nemecko a Francúzsko aj vzhľadom na vyhrocujúce sa napätie medzi západnými demokraciami a Sovietskym zväzom, ktoré vyústilo do studenej vojny, museli postupne odbúrať svoje vzájomné spory, aby sa spoločne s ďalšími západoeurópskymi krajinami mohli podieľať na posilňovaní dôvery vo vzájomných vzťahoch. SRN, Francúzsko, Taliansko, Holandsko, Belgicko a Luxembursko založili Montánnu úniu, ktorá vytvorila spoločný trh uhlia, ocele, koksu, železnej rudy a šrotu, riadený Najvyšším úradom s nadnárodnými kompetenciami. Jej cieľom bolo postupné nahradenie jednotlivých národných trhov spoločným trhom a umožnenie voľného pohybu tovaru, služieb, kapitálu a pracovných síl v rámci montánnych odvetví členských krajín. Po ratifikácii parlamentmi členských krajín

vstúpila 23. júna 1952 zmluva o založení Európskeho združenia pre uhlie a oceľ (EZUO) do platnosti.

Napriek pozitívnemu ohlasu na založenie a pôsobenie tohto združenia existovali tak vo Francúzsku, ako aj v SRN rôzne výhrady voči jeho fungovaniu. Nemecko-francúzska spolupráca v EZUO však priniesla dôležité impulzy pre ďalší rozvoj ich vzájomných vzťahov. Zodpovední politickí predstavitelia oboch krajín sa snažili dokázať, že historické konflikty je možné prekonať a vynaložili obrovské úsilie na posilnenie vzájomnej dôvery. Pochopili význam pôsobenia EZUO na medzinárodnej scéne, ako aj význam európskeho integračného procesu. Nemecko-francúzske zmierenie malo nespochybniteľný význam pre celú Európu. Nemeccko-francúzske vzťahy po druhej svetovej vojne sa stali motorom integračného procesu v Európe.

SRN a NATO

Okupačný štatút stratil svoju platnosť v roku 1955, keď Nemecko získalo práva suverénneho štátu. Adenauer sa netajil remilitarizačnými snahami a presadzoval vstup SRN do NATO. Štátnu suverenitu jej priznali Parížske dohody z októbra 1954. Sociálna demokracia vedená Erichom Ollenhauerom zaujala k týmto plánom odmietavé stanovisko. Pod Ollenhauerom, ktorý nastúpil na post predsedu SPD v roku 1952, začala sa v SPD politika tvrdého odporu voči Adenauerovej prozápadnej a obrannej politike. Ollenhauer na pôde Spolkového snemu vyhlásil: „Sociálnodemokratická frakcia upiera tomuto Spolkovému snemu prijatie rozhodnutia o obrane. Žiaden volič a žiaden zo zvolených pri odovzdávaní svojho hlasu v auguste 1949 alebo pri získavaní dôvery voličov nemyslel na to, že Spolkový snem v priebehu tohto volebného obdobia bude rozhodovať o otázke nemeckého obranného príspevku.“ Aj po voľbách v roku

1953 sa SPD pod Ollenhauerovým vedením stavala proti obrannej politike vlády a spolu s Nemeckým odborovým zväzom (Deutscher Gewerkschaftsbund, DGB), ktorého predsedom bol Walter Freitag, zorganizovali 29. januára 1955 vo Frankfurtu protestné zhromaždenie. Proti vstupu do NATO hlasovali nielen poslanci SPD, ale i niektorí poslanci FDP a GB/BHE. Na zasadnutí Spolkového snemu 27. februára 1955 však väčšina poslancov tomuto vstupu vyjadrila svoju podporu. Po prijatí do NATO 5. mája 1955 mohla Spolková republika vybudovať armádu v sile 500 000 mužov.

Sovietska vláda proti Parížskym dohodám ostro protestovala a na prijatie SRN do NATO reagovala 14. mája 1955 vytvorením vojenského paktu — Varšavskej zmluvy, ktorej členom sa stala i NDR.

Adenauerova návšteva Moskvy

Zmena politickej stratégie ZSSR viedla k pozvaniu Adenauera do Moskvy. Adenauer, ktorý 7. júna 1955 dostal ponuku na nadviazanie diplomatických a obchodných vzťahov, hľadal taktiež priestor na nadviazanie kontaktov so Sovietskym zväzom. K tomuto kroku ho tlačila i verejná mienka a opozičná SPD. Dôležitým faktorom bol tiež záujem západonemeckých podnikateľských kruhov rozvinúť obchodné vzťahy s východoeurópskymi krajinami. Adenauerova oficiálna návšteva Moskvy v septembri 1955 mala veľký význam aj z vnútropolitického hľadiska, pretože sa týkala otázky návratu 10 000 zadržaných nemeckých vojnových zajatcov, ako aj približne 20 000 civilných osôb.

Pred Adenauerom rokovala v Moskve v apríli 1955 rakúska delegácia. Na tomto rokovaní bolo prijaté Moskovské memorandum, v ktorom sa písalo, že v zmysle vyhlásenia prezentovaného Rakúskom už na konferencii v Berlíne vo februári 1954 táto krajina nevstúpi do žiadneho

vojenského zväzku a nepripustí, aby sa na rakúskom území nachádzali oporné vojenské body. Už na berlínskej konferencii rakúska strana oficiálne ponúkla svoju neutralitu. Rakúska spolková vláda sa zaviazala, že odovzdá deklaráciu vo forme, ktorá Rakúsko medzinárodne zaviazá k trvalej neutralite. Moskovské rokovania sa stali základom štátnej zmluvy z 15. mája 1955. Spolkový ústavný zákon týkajúci sa neutrality prijala Rakúska národná rada 26. októbra 1955.

Adenauer nechcel, aby na západe vznikli obavy, že jeho návšteva Moskvy odštartuje novú „politiku Rapalla“ a spochybni západonemeckú lojalitu Západu. Snahu nepripustiť narušenie vzťahu k Západu prezentoval Adenauer svojím vyjadrením: „Nemôžeme dovoliť dať podnet na ani najmenšie podozrenie spochybňujúce našu pevnú príslušnosť k Západu.“ Ešte pred odchodom do Moskvy sa rozhodol navštíviť svojich západných spojencov a ubezpečiť ich, že sa nedá vmanévrovať do situácie podobnej Rakúsku.

Podpora prozápadnej orientácie

Nemecko sa pod Adenauerovým vedením stalo zakladajúcim členom Európskeho hospodárskeho spoločenstva. Rímske dohody z marca 1957 podporila jednoznačná väčšina nemeckého obyvateľstva, dôkazom tejto podpory boli i parlamentné voľby konané v tom istom roku. Volebný výsledok priniesol stranám únie (CDU/CSU) absolútnu väčšinu. Získali v nich 50,2 %, čo sa im už v žiadnych voľbách do Spolkového snemu nepodarilo. Adenauerova zahraničná politika a hospodárska politika ministra Ludwiga Erharda vytvorili základ úspešnej výstavby demokratického a sociálneho štátu.

Opäťovná volebná porážka SPD viedla k revízii jej politiky. Socialistická strana chcela prezentovať svoju schopnosť vládnuť a na to bolo potrebné uznať západnú integráciu

SRN. V roku 1959 nastal v politike SPD výrazný obrat. Na svoju antikomunistickú minulosť z predvojnového obdobia nadviazala definitívnym odmietnutím komunistických názorov vo svojom programe zo zjazdu, ktorý sa konal v novembri 1959 v Bad Godesbergu. SPD sa postavila na stranu sociálneho trhového hospodárstva. Ideologická a politická premena sociálnych demokratov posilnila ich politické postavenie, ktoré si budovali aj úzkymi väzbami s DGB.

Odborové hnutie

DGB vznikol spojením odborových zväzov americkej, britskej a francúzskej okupačnej zóny. Pripravný výbor (*Siebenner-Ausschuß*) sa sústredil okolo Hansa Böcklera, ktorý sa stal prvým predsedom DGB. Hoci sa netajil svojou sociálnodemokratickou orientáciou, usiloval sa o vytvorenie nadstraníckej centrály, ktorá by svojim členom pomáhala zabezpečiť nielen sociálny rozvoj, ale i dôstojnosť, slobodu a právo na sebauplatnenie. Zakladajúci kongres DGB sa konal v októbri 1949 v Mníchove, kde si odborové zväzy všetkých troch západných zón vytvorili jednotnú strešnú odborovú centrálu so 16 odborovými zväzmi. Popri DGB vznikli i niektoré špecificky orientované odborové centrály — Nemecké odbory zamestnancov (*Deutsche Angestellten-gewerkschaft*, DAG) a Nemecký úradnícky zväz (*Deutscher Beamtenbund*, DBB) — ktoré sú na rozdiel od DGB organizované podľa princípu odborového zväzu.

Mníchovský program DGB z roku 1949 sa opieral o teóriu hospodárskej demokracie, ktorú prevzal ešte z obdobia Weimarskej republiky. Existenciu jednotného odborového hnutia propagovali nielen sociálnodemokraticky, ale i kresťanskodemokraticky orientovaní odborári. DGB mal byť nadstraníckym, svetonázorovo tolerantným a nezávislým odborovým hnutím. Podporoval myšlienku tzv. slobodného

demokratického socializmu, na základe ktorého mali odbory plniť „funkciu ochrany záujmov zamestnancov“ a v záujme jej napĺňania preberali verejné úlohy. Z politického postavenia DGB a jeho snahy vytvárať a zabezpečiť sociálny, demokratický a právny štát a slobodné demokratické zásady vyplývala „tvorivá funkcia“. DGB odmietol pasivitu, ale i extrémnu radikálnosť triedneho boja.

Po smrti Hansa Böcklera v roku 1951 nebola stranícko-politická neutralita DGB dostatočne dodržiavaná. DGB sa svojimi predvolebnými aktivitami v roku 1953 vyjadril v prospech SPD. Voličov vyzval k „voľbe lepšieho Spolkového snemu“, čo viedlo ku kritike zo strany politikov CDU, ktorí považovali spomínanú výzvu za porušenie straníckopolitickej neutrality DGB. Následne sa objavila požiadavka zmeniť doterajšiu personálnu politiku a posilniť zastupovanie kresťanského smeru v odborových orgánoch. Keďže táto požiadavka podliehala rozhodnutiu kongresu, jej uplatnenie sa nenaplnilo. Následne vznikli kresťanské odbory, ktoré však v odborovom hnutí nezískali výraznejšiu podporu ani medzi sociálne orientovanými politikmi CDU. S ich vznikom nesúhlasil ani Karl Arnold, ktorý podporoval spoluprácu všetkých názorových platforiem v DGB, v ktorom by si nemala nárokovať na monopol žiadna politická strana. Členovia a sympatizanti CDU/CSU pôsobiaci v DGB zintenzívnili vzájomnú spoluprácu v rámci tejto odborevej centrál, ktorá si udržala dominantné postavenie v SRN.

Zmena politického kurzu SPD

Sociálnodemokratický kurz akceptujúci sociálnu trhovú ekonomiku a politickú orientáciu SRN výrazne prispel k zmodernizovaniu SPD. K tvorcom Godesberského programu z novembra 1959 patrili významní predstavitelia SPD Fritz Erler, Heinrich Deist, Adolf Arndt, Gustav Heinemann, Waldemar

von Knoeringen, ale i vedci ako Gerhard Weisser. Tento program odmietol „každú diktatúru, každú totalitnú a autoritatívnu vládu, pretože tie opovrhujú ľudskou dôstojnosťou a ničia slobodu človeka a právo... Komunisti sa neprávom odvolávajú na socialistické tradície a v skutočnosti socialistické hodnotové bohatstvo prekrúcajú. Socialisti chcú uplatňovať slobodu a spravodlivosť, zatiaľ čo komunisti vnucujú rozbiť spoločnosť, aby dosiahli diktatúru svojej strany“. Odklon od marxizmu bol rozhodujúcim krokom k tomu, aby sa z SPD vytvorila „ľudová strana“.

Godesberský program sa stal určitým zhrnutím princípov, o ktoré sa sociálna demokracia mohla oprieť. Nebol však priamym návodom na činnosť a v roku 1985 bol ešte spresnený. Podľa princípov tohto programu sa za významnú považovala úloha, ktorú má štát, resp. vláda v riadení a ovplyvňovaní hospodárstva. SPD kladla dôraz na sociálnu oblasť a na reformu výchovy. Východná politika (*Ostpolitik*) programu ovplyvnila neskôr aj politickú činnosť iných strán. Novú socialistickú pozíciu prezentoval v parlamente 30. júna 1960 podpredseda SPD Herbert Wehner, ktorý vyhlásil, že aj pre SPD znamenajú existujúce zmluvy záväzok v zahraničnopolitickej orientácii SRN, a že ako vládna strana by sa riadila týmito zmluvami i tézami o sebaurčovanom práve celého nemeckého národa ako zásady politiky znovuzjednotenia. Táto zmena sociálnodemokratickej zahraničnej politiky zasiahla do vnútropolitického vývoja SRN a oslabila zomknutosť vládnych strán. Napätie sa prejavilo už okolo volieb spolkového prezidenta v roku 1959 a v ďalšom období k nemu prispievali i živé diskusie medzi „atlantistami“ a „gaullistami“.

Heinrich Lübke

Spolkovým prezidentom sa v roku 1959 stal Heinrich Lübke, ktorý bol človekom celkom odlišného formátu ako

Heuss. Chýbalo mu najmä osobné vyžarovanie jeho predchodcu. Napriek tomu však dodal úradu prezidenta aj prestíž v zahraničí, čo jeho predchodca nemohol v uspokojivej miere dosiahnuť vzhľadom na skutočnosť, že SRN takmer počas celého obdobia Heussovho pôsobenia nemohla byť výraznejšie zahraničnopoliticky aktívna. V priebehu svojich dvoch volebných období v rokoch 1959–1969 uskutočnil Lübke viac ako tridsať štátnických návštev po celom svete, nadviazal mnohé osobné priateľstvá a úspešne reprezentoval SRN na medzinárodnej politickej scéne.

Lübkeho pokus získať úradu spolkového prezidenta väčšiu váhu vo vnútornej politike viedol k novým diskusiám o postavení úradu. Prezident sa ešte pred voľbami do Spolkového snemu v roku 1965 vyslovil v prospech vzniku Veľkej koalície (CDU/CSU a SPD) a vystupoval dokonca i v prospech vzniku vlády všetkých parlamentných strán. Tým sa snažil predstaviteľov jednotlivých strán vyzvať k tomu, aby už v predvolebnom boji neznemožnili vzájomnú komunikáciu svojich strán. Lübkeho aktivity odhalili skutočnosť, že články určujúce kompetencie spolkového prezidenta nie sú jednoznačne formulované a existuje možnosť ich rozdielného právneho interpretovania. Hoci zosilnený politický vplyv prezidenta nebol v rozpore so Základným zákonom, porušenie princípu nadstraníckosti a miešanie sa do straníckej politiky a kompetencií spolkového kancelára vnímala prevažná väčšina západonemeckej verejnosti ako aktivity škodiace autorite prezidenta.

Diskreditačné aktivity proti SRN

Politickí vodcovia NDR nechceli pripustiť pozitívne zviditeľňovanie sa Spolkovej republiky Nemecko na medzinárodnej úrovni, a preto proti jej predstaviteľom vyvíjali rôzne diskreditačné akcie. V prvých rokoch hľadali najmä

priestor na odstavenie Konrada Adenauera z postu spolkového kancelára.

Základný zákon SRN vo svojom 3. článku zdôrazňoval rovnosť všetkých ľudí nezávisle od ich pohlaví, pôvodu, viere, politickom názore a rase. Jeho praktické uplatňovanie chcela východonemecká SED zneužiť fingovanými protizhiovskými akciami, akou bolo napríklad poškodenie novovybudovanej synagógy v Kolíne nad Rýnom, ktorá bola v noci 24. decembra 1959 pomaľovaná hákovými krížmi a protizhiovskými nápismi.

Konrada Adenauera mala zdiskreditovať kampaň proti jeho blízkeму spolupracovníkovi Hansovi Globkemu, ktorý pôsobil dlhé roky vo funkcii štátneho sekretára v úrade spolkového kancelára. Globke v roku 1936 pôsobil na ministerstve vnútra a vypracoval komentár k Norimberským rasovým zákonom. V prezidentovom okolí sa snažili túto skutočnosť hodnotiť ako snahu zmierniť dôsledky rasových zákonov, ale v NDR bol v júli 1963 za svoje „zločiny“ v období národného socializmu odsúdený v neprítomnosti na doživotie. Za jeho minulosť ho tvrdo kritizovali aj v SRN a z postu ho odvolali.

SED a tajná polícia NDR upriamila svoju pozornosť i na spolkového prezidenta Lübkeho. V jeho prípade zašla východonemecká tajná služba Stasi až k falšovaniu dokumentov, aby ho pranierovala ako spolutvorcu koncentračných táborov. Pod tlakom tejto dlhoročnej kampane oznámil 14. októbra 1968 svoju rezignáciu na úrad spolkového prezidenta.

Zákaz SRP a KPD

Nemecký národ sa po vojne nachádzal pod „historickým bremenom“ národného socializmu. Západonemeckí politici v snahe nepripustiť existenciu extrémistických strán

zaradili do Základného zákona aj článok 21, podľa ktorého sú protizákonné všetky politické strany, ktoré vo svojich cieľoch alebo postojoch svojich prívržencov útočia proti slobodnému demokratickému poriadku alebo ohrozujú základy Spolkovej republiky Nemecko. Spolková republika sa najmä antisemitizmus a sympatie k národnému socializmu snažila potláčať už v ich zárodku. V celej histórii SRN neprišlo nikdy k významnejšej politickej spolupráci alebo dokonca koalícii medzi demokratickými a pravicovými extrémistickými stranami.

V novembri 1952 vyhlásil Spolkový ústavný súd po ročnom súdnom konaní za protiústavnú Socialistickú ríšsku stranu (Sozialistische Reichspartei, SRP), ktorá sa svojou formou a obsahovou stránkou v mnohých smeroch opierała o národný socializmus.

Spomínaný článok Základného zákona bol použitý aj proti Komunistickej strane Nemecka (*Kommunistische Partei Deutschlands*, KPD), ktorej činnosť bola po päťročnom súdnom konaní zakázaná v roku 1956. Spolkový ústavný súd vo svojom rozhodnutí o zákaze KPD okrem iného zdôraznil, že parlamentarizmus slobodnej demokracie chce každej politickej strane poskytnúť možnosť pôsobiť v parlamente v záujme naplnenia jej politických cieľov. Žiadna strana však nesmie sledovať ciele, dosiahnutím ktorých by mala byť definitívne vylúčená existencia iných strán. Tým by bol zničený slobodný demokratický poriadok zaručujúci viacstranícky princíp a parlamentarizmus.

Po dvanástich rokoch zákazu KPD vznikla nová komunistická strana (*Deutsche Kommunistische Partei*, DKP), ktorú založili predstavitelia zakázanej KPD, ale s novo formulovaným programom. Ten sľuboval dodržiavanie Základného zákona a podporu demokratických slobôd. DKP bola v podstate nástupcom KPD.

Od Adenauera k Erhardovi

V roku 1961 bol Adenauer ešte raz zvolený za kancelára koalície CDU/CSU a FDP a to aj napriek tomu, že predstavitelia FDP vystupovali v predvolebnej kampani s heslom „s CDU bez Adenauera“. FDP, ktorá vo voľbách získala 12,8 % sa snažila získať silný vplyv na zahraničnú politiku. Preto favorizovala na tento post Gerharda Schrödera, ktorý mal úzke väzby na USA a uprednostňoval flexibilnú politiku voči ZSSR. Vždy, keď kancelár a minister zahraničných vecí zaujímali rozdielne postoje, prevzalo úlohu zmierovateľa Prezídium CDU. V polovici svojho volebného obdobia však Adenauer z postu spolkového kancelára odstúpil. Krátko predtým, v septembri 1963, ešte podpísal francúzsko-nemeckú zmluvu o spolupráci a priateľstve. Adenauer má obrovskú zásluhu na tom, že po dlhodobom nepriateľskom vzťahu Nemcov a Francúzov sa podarilo týmto dvom národom prekonať historické predsudky a naštartovať politiku vzájomnej partnerskej a priateľskej spolupráce.

Keďže medzi novým kancelárom Ludwigom Erhardom a ministrom zahraničných vecí Gerhardom Schröderom neboli výraznejšie rozdiely, zväčšil sa Schröderov manévrovací priestor. Do určitých funkcií v exekutive bola zapojená aj opozičná SPD, ktorá tak získavala lepšie informácie o politike vládnej koalície. Koaličná FDP bola v zahraničnopolitickej oblasti zastúpená dvomi ministrami. Od roku 1961 pôsobil vo funkcii ministra pre hospodársku spoluprácu Walter Scheel a od roku 1963 mal rezort pre celonemecké otázky na starosti Erich Mende. V rokoch 1962 — 1966 sa v Spolkovom sneme prejavovala v otázke zahraničnej politiky pomerne široká názorová blízkosť. Najspornejším zahraničnopolitickým problémom však bola i naďalej nemecká otázka.

Vo voľbách do Spolkového snemu v roku 1965 sa opätovne podarilo zvíťaziť CDU/CSU a Erhard nastúpil do svojho

druhého volebného obdobia vo funkcii kancelára. Už pri zostavovaní vlády sa však objavili prvé vážnejšie problémy. V otázke zahraničnopolitickej orientácie sa proti sebe postavili „atlantici“ okolo Schrödera, ktorí uprednostňovali úzke kontakty s USA, a stúpenci Strauša, ktorí preferovali spoluprácu s Francúzskom. V roku 1966 vstúpila do tejto napätej situácie hospodárska recesia, ktorá viedla k zvýšenej nezamestnanosti a rozpočtovej kríze. Spor o vyrovnaný rozpočet viedol 27. októbra 1966 k odchodu ministrov FDP z vládnej koalície. Po neúspešných krajiniských voľbách v Severnom Porýní-Vestfálsku a výraznom náraste hlasov pravicových radikálov v Hesensku a Bavorsku začali vedúci politici CDU/CSU rokovať o vytvorení veľkej koalície s SPD.

Veľká koalícia

Ludwig Erhard odstúpil z postu spolkového kancelára 30. novembra 1966 a Spolkový snem 1. decembra zvolil za spolkového kancelára vtedajšieho ministerského predsedu Bádenska-Württemberska Kurta Georga Kiesingera.

Sociálni demokrati už po voľbách v roku 1961, v ktorých CDU/CSU stratila absolútnu väčšinu, videli určitú šancu na zmenu mocenského kurzu. Ich predstaviteľ Fritz Erler o pozícii SPD, ako o pozícii „čakatela“ na vládne pôsobenie, povedal: „Pripravenosť sociálnodemokratickej strany prevziať vládnu zodpovednosť je rozvinutá určite silnejšie, ako pripravenosť slobodných demokratov prejsť do opozície...“

Koalícia CDU/CSU a SPD vznikla až v roku 1966. Už v tom období patrila k výrazným osobnostiam SPD populárny starosta Berlína Willy Brand, ktorý prevzal v sociálnej demokracii v roku 1964 post predsedu. V koalícnej vláde získal post ministra zahraničných vecí. Ministrom pre celonemecké otázky sa stal jeho stranícky kolega Herbert

Wehner a ministrom pre hospodársku spoluprácu ďalší socialista Hans-Jürgen Wischnewski. Manévrovací priestor socialistov obmedzovalo vyhlásenie koalícnej vlády, v ktorom sa ako v predchádzajúcich vládnych vyhláseniach kládol dôraz na otázku znovuzjednotenia Nemecka, čo im však nebránilo v postupnom zintenzívnení ich záujmu o východnú politiku.

Kiesinger sa snažil pri zostavovaní vlády dosiahnuť všeobecný konsenzus, ktorý mal byť predpokladom úspešného fungovania širokej koalície. Ministrom hospodárstva sa stal predstaviteľ SPD Karl Schiller a ministrom financií Franz Josef Strauß. Napriek ich straníckej rozdielnosti dokázali spolupracovať, výsledkom sa stal zákon o stabilite a dohadovacom riadení. Podstatou zákona o stabilite bola snaha zabrániť prehĺbeniu hospodárskej krízy. Od jeho prijatia Spolková vláda predkladá každoročne v januári výročnú správu o hospodárstve, ktorej obsahom je i krátkodobá prognóza hospodárskeho vývoja.

FDP, ktorá sa ocitla v opozičnej úlohe, začala taktiež presadzovať myšlienky blízke SPD. Okrem programového obnovenia nastali zmeny v jej straníckom vedení. Zahraničnopolitický program FDP bol prerokovaný na straníckom zjazde, ktorý sa konal v apríli 1967 v Hannoveri. Vedenie FDP nadviazalo kontakty s tými predstaviteľmi SPD, ktorým nevyhovovali obmedzenia Veľkej koalície. V roku 1968 sa predsedom liberálov stal Walter Scheel, ktorý bol v rokoch 1961 — 1966 spolkovým ministrom pre hospodársku spoluprácu a v rokoch 1967 — 1969 viceprezidentom Spolkového snemu. Po prevzatí predsedníckej funkcie v FDP presadzoval politiku spojenectva s SPD, čo sa odrazilo už pri prezidentských voľbách na jar 1969. Prevažná väčšina poslancov FDP v nich hlasovala za kandidáta SPD Gustava Heinemanna, ktorý bol ešte v období Adenauera stúpencom zlepšovania vzťahov s komunistickými krajinami.

Heinemann bol pôvodne členom CDU a v rokoch 1949 — 1950 pôsobil vo funkcii spolkového ministra vnútra. Po svojom prestupe do sociálnej demokracie sa už na straníckom sneme SPD v Stuttgarte v roku 1958 dostal do predsedníctva a patrilo do skupiny politikov, ktorí presadili v Godesberskom programe odpútanie strany od marxistických východísk. To neskôr otvorilo i predpoklady možného vzniku veľkej koalície, v ktorej zastával v rokoch 1966 — 1969 post ministra spravodlivosti. Po svojom zvolení za prezidenta 5. marca 1969 sa podobne ako Heinrich Lübke snažil posilniť politický vplyv svojho úradu. Zdôrazňoval, že jeho záujmom je priblížiť sa k občanovi ako politik, ktorý sa nenachádza pod tlakom strán alebo parlamentu. Častejšie ako jeho predchodcovia vystupoval na verejnosti a poukazoval na potrebu vytvárať a upevňovať zdravý zodpovedný vzťah občana k štátu.

Willy Brandt

Zvolenie Heinemannu za prezidenta odštartovalo koaličné spojenectvo SPD a FDP. Kiesinger, ktorého autoritu oslabovala aj skutočnosť, že bol v období tretej ríše členom NSDAP, priviedol CDU/CSU k volebnému víťazstvu, ale napriek zisku 46,1 % a 242 poslaneckých kresiel musela odísť do opozície. SPD získala 42,7 % a 224 kresiel a spolu s FDP, ktorá získala 30 kresiel, presadila vznik sociálno-liberálnej vlády Willyho Brandta.

Brandt (vlastným menom Herbert Ernst Karl Frahm) sa narodil 18. decembra 1913. Členom SPD sa stal v roku 1930. Po nástupe národných socialistov k moci v roku 1933 emigroval do Nórska, kde vyštudoval históriu a pôsobil ako novinár. Aj v zahraničí vyvíjal politickú činnosť, za čo bol v roku 1938 zbavený nemeckého občianstva. Prijal nórske štátne

občianstvo a po obsadení Nórska nemeckým vojskom v roku 1940 ušiel do neutrálneho Švédska. Do Nemecka sa vrátil v roku 1945. V roku 1947 pôsobil ako tlačový atašé nórskej vojenskej misie v Berlíne. V tom istom roku získal opäť nemecké občianstvo, pričom si ponechal svoj literárny pseudonym a obnovil si i svoje členstvo v SPD. Od roku 1950 bol členom berlínskej poslaneckej snemovne a v rokoch 1953 — 1957 jej prezidentom. V rokoch 1949 — 1957 pôsobil i v Spolkovom sneme. V roku 1957 sa stal starostom Západného Berlína a na tomto poste získal popularitu zásluhou svojich postojov v období druhej berlínskej krízy. Postavil sa proti komunistickým snahám zmocniť sa celého mesta, čo z neho urobilo medzinárodne známou osobnosť. V roku 1961 neúspešne konkuroval Adenauerovi v získaní postu spolkového kancelára a rovnako skončil aj v roku 1965 proti Erhardovi.

V roku 1964 sa Brandt stal predsedom SPD a v rokoch 1966 — 1969 sa podieľal na vláde veľkej koalície, v ktorej pôsobil vo funkcii vicekancelára a ministra zahraničných vecí. Vo voľbách v roku 1969 bol zvolený do Spolkového snemu a vďaka spojenectvu s liberálnou stranou sa ujal vedenia novej vlády. Koalícia SPD a FDP umožnila Brandtovi presadenie programu východnej politiky, ktorá získala podporu aj vo veľkej časti obyvateľstva SRN.

Dôležitým krokom k dosiahnutiu úplnej suverenity umožňujúcim odštartovať novú zahraničnú politiku boli núdzové zákony (*Notstandgesetze*) z roku 1968. Po ich prijatí západné veľmoci preniesli na Spolkovú republiku výhradné právo rozhodovať o vonkajšej i vnútornej bezpečnosti krajiny.

Nová zahraničná politika

Po vyjednaní základných úprav vzťahov SRN so ZSSR v roku 1955 dosiahli vlády SRN len veľmi mierny pokrok v rozvíjaní

vzťahov s východoeurópskymi krajinami. Ich výraznejšiemu prehĺbeniu bránila okrem iného skutočnosť, že SRN nebola ochotná uznať NDR ako samostatný štát a požadovala uznanie svojho výhradného postavenia v zastupovaní nemeckých záujmov, formulovaného v Hallsteinovej doktríne. Na základe vládneho vyhlásenia z roku 1955 nemala SRN nadväzovať alebo udržiavať diplomatické styky so štátmi, ktoré udržiavali alebo nadviazali styky s NDR.

Brandt sa spolu so svojím koalíčným partnerom, liberálnym ministrom zahraničia Waltherom Scheelom, snažil vymaniť z tohto úzkeho manévrovacieho priestoru a nastúpiť novú „Ostpolitik“. Ich snahou bolo odpútanie SRN od stratégie diktovanej studenou vojnou a prezentovanie nezávislejšej zahraničnej politiky. Novou východnou politikou chcela socialisticko-liberálna vláda prezentovať záujem SRN o zachovanie súdržnosti celého nemeckého národa prostredníctvom intenzívnejšej komunikácie oboch štátov a najmä ich obyvateľstva.

Spolková vláda sústredila svoju energiu na vytvorenie celoeurópskeho mierového poriadku. Politické podmienky na takúto aktivitu boli pomerne priaznivé, pretože USA a ZSSR v tom čase viedli rozhovory o obmedzení strategického zbrojenia (SALT) a NATO navrhovalo rokovania o obojstranne vyváženej redukcii vojenských síl. SRN sa 28. novembra 1969 zmluvne pripojila ku krajinám, ktoré sa vzdali zámeru vlastniť atómové zbrane. V prospech Brandtovej politiky hovorila i skutočnosť, že americký prezident Richard M. Nixon vo svojom posolstve kongresu z 18. februára 1970 konštatoval, že v medzinárodných vzťahoch nastáva „obdobie prechodu od konfrontácie k rokovaniu“.

Po vzájomnom sondovaní možnosti zlepšenia nemecko-nemeckých vzťahov sa 19. marca v Erfurte a následne 21. mája 1970 v Kasseli po prvýkrát od vzniku oboch povojnových nemeckých štátov stretli ich najvyšší predstavitelia — spolkový kancelár SRN Willy Brandt a ministerský

predseda NDR Willi Stoph. Už od konca januára 1970 viedla SRN rokovania so ZSSR o zrieknutí sa násilia, v ktorých sa sovietska strana snažila presadiť uznanie NDR Spolkovou republikou Nemecko podľa zásad medzinárodného práva. Neskôr od tejto požiadavky upustila, ale SRN pristúpila na to, že súčasťou zmluvy o zrieknutí sa násilia a uznania status quo podpísanej 12. augusta 1970 v Moskve sa stal i článok zaväzujúci zmluvné strany „dbať bez obmedzenia o teritoriálnu integritu všetkých európskych štátov v ich dnešných hraniciach“. SRN a ZSSR navzájom deklarovali, že nemajú žiadne územné nároky voči „komukoľvek“. Spolkový minister zahraničia Scheel následne adresoval Moskve „list k nemeckej jednote“, v ktorom sa písalo, že zmluva nie je v rozpore s úsilím pôsobiť na mierový stav v Európe, „v ktorom by nemecký národ slobodným sebaurčením dosiahol opätovne svoju jednotu“.

Vláda SRN viedla aj rokovania o normalizácii vzťahov s Poľskom, ktoré 7. decembra 1970 vyústili do zmluvy, ktorou bola potvrdená nedotknuteľnosť vymedzenej hranice na Odre a Nise z konferencie v Postupime. Varšava a Bonn vyhlásili, že nemajú voči sebe žiadne územné nároky a vyjadrujú svoju pripravenosť skvalitniť vzájomnú spoluprácu. V „informácii“ o humanitárnych opatreniach vyjadrila poľská strana ochotu s vycestovaním občanov nemeckej národnosti v záujme spojenia rodín prostredníctvom Červeného kríža do SRN.

K zlepšeniu vzťahov medzi Západným a východným Berlínom mala prispieť dohoda USA, Veľkej Británie, Francúzska a ZSSR o Berlíne, ktorú veľvyslanci víťazných mocností uzatvorili 3. septembra 1971. Na základe tejto zmluvy boli obmedzené väzby Západného Berlína na SRN. Západné sektory sa nestali konštitučnou časťou Spolkovej republiky, zároveň však boli uznané zastupiteľské právomoci Bonnu pre Západný Berlín. Zlepšiť sa mali aj vzťahy medzi obidvomi časťami Berlína a potvrdená bola i zodpovednosť

štyroch mocností pri zachovaní ich rozdielneho právneho postavenia.

V tom období prebiehali rozhovory medzi západoberlínskym parlamentom a vládou NDR, týkajúce sa otázky vzájomného cestovného ruchu a návštev zo Západného Berlína do východného a NDR, ktoré boli ukončené 20. decembra 1971. V Bonne bola 17. decembra medzi SRN a NDR podpísaná dohoda o tranzitnom prejazde, ktorá mala upraviť dopravu medzi SRN a Západným Berlínom. Uznanie aktivít Spolkovej republiky Nemecko v prospech mieru a uvoľnenia napätia bolo ocenené udelením Nobelovej ceny mieru spolkovému kancelárovi Willymu Brandtovi v roku 1971.

V opozícii pôsobiaci CDU/CSU sa snažila o zosadenie Brandtovej vlády a vyzvala Spolkový snem, aby za nového spolkového kancelára zvolil predsedu CDU Reintera Barzela. Jej snaha o konštruktívny prejav nedôvery voči Brandtovej strane neuspel a hlasovanie z 27. apríla 1972 skončilo pomerom hlasov 249 k 247 v neprospech Barzela.

Spolkový snem schválil 17. mája zmluvy so ZSSR a Poľskom, pričom snem potvrdil, že tieto zmluvy nie sú v rozpore so snahami o mierové znovuvybudovanie nemeckej jednoty. Moskovskú i varšavskú zmluvu schválilo 248 poslancov, čo stačilo na ich prijatie, keďže väčšina poslancov CDU/CSU sa zdržala hlasovania. Jednomyselnú podporu Spolkového snemu získala 22. septembra zmluva o doprave, ktorá vstúpila 17. októbra do platnosti a stala sa prvou zmluvou medzi SRN a NDR uzatvorenou na základe ich vlastných právomocí.

V záujme zmiernenia napätia medzi Východom a Západom

Výsledok aprílového a najmä májového hlasovania ukázal, že ani vláda nedisponuje jasnou väčšinou hlasov poslancov Spolkového snemu. Brandta, ktorý si u veľkej časti

západonemeckej verejnosti získal svojou politikou popularitu, viedla patová situácia v sneme k presadeniu uskutočnenia nových volieb. Preto sám 20. septembra 1972 predložil Spolkovému snemu otázku dôvery. Nové voľby sa uskutočnili 19. novembra 1972. SPD sa v nich prvýkrát stala najsilnejším parlamentným subjektom so 45,8 % hlasov a Brandt v koalícii s FDP získal jasnú väčšinu 271 poslaneckých mandátov.

Volebný úspech uvoľnil Brandtovi cestu k podpísaniu zmluvy o zásadách vzájomných vzťahov medzi SRN a NDR, parafovej už 8. novembra 1972 v Bonne. V zmluve podpísanej 21. decembra vo východnom Berlíne sa obidva štáty zaviazali rozvíjať svoje susedské vzťahy na záse rovnoprávnosti, dodržiavať princípy Charty Spojených národov a nepoužívať proti sebe násilie. Bola potvrdená nedotknuteľnosť vzájomných hraníc, rešpektovaná nezávislosť a samostatnosť obidvoch štátov, ktoré zdôraznili pripravenosť riešiť usporiadanie praktických a humanitárnych otázok. V súvislosti s normalizáciou vzťahov prišlo aj k dohode o výmene stálych zástupcov a zriadení zastupiteľstiev, ktoré mali pôsobiť namiesto vyslanectiev. V dodatkovom protokole k zmluve o zásadách vzťahov medzi SRN a NDR sa obidve krajiny dohodli na podaní vzájomne časovo koordinovanej žiadosti o prijatie za členov OSN. Za členov OSN boli prijaté 18. septembra 1973 na 28. Valnom zhromaždení v New Yorku.

V súvislosti so zmluvou o zásadách vzájomných vzťahov odovzdala spolková vláda svojmu partnerovi list, v ktorom zdôrazňovala svoju vôľu naďalej pôsobiť v záujme nemeckej jednoty. Bavorská vláda podala sťažnosť na neústavnosť zmluvy. Spolkový ústavný súd potvrdil, že zmluva Základnému zákonu a snahám dospieť k nemeckej jednote neodporuje a zdôraznil, že Nemecká ríša medzi-národnoprávne naďalej existuje a je čiastočne identická so Spolkovou republikou.

U niektorých západných spojencov SRN vyvolávali Brandtové aktivity obavy z možného oživenia politiky z Rapalla. Washington považoval tieto aktivity za prekročenie „Rubikonu“ a minister zahraničia USA Henry Kissinger sa na adresu spolkového kancelára Willyho Brandta vyjadril takto: „Osobne ho mám rád — Nixon menej — ale jeho politika nás trápi oboch.“ Obavy z Brandtovej východnej politiky však boli neopodstatnené, pretože k jeho záujmom nepatrilo odpútanie SRN od NATO a hospodárskych väzieb na Západ, ale normalizovanie vzťahov s krajinami východného bloku, ktoré okrem ideologických rozdielov zťažovalo obdobie národného socializmu v Nemecku.

Tomuto cieľu mali slúžiť i aktivity spolkovej vlády voči Československu. Spolkový kancelár Willy Brandt a minister zahraničných vecí Walter Scheel podpísali 11. decembra 1973 v Prahe s predsedom vlády ČSSR Lubomírom Štrougalom a ministrom zahraničných vecí Bohuslavom Chňoupkom zmluvu o vzájomných vzťahoch medzi oboma krajinami. Zmluvné strany síce nenašli vhodnú formuláciu pre nulitu Mníchovskej dohody z roku 1938, ale „podľa určenia miery tejto zmluvy“ (*nach Maßgabe dieses Vertrages*) bola Mníchovská dohoda označená za neplatnú. V deň podpísania nemecko-československej zmluvy boli nadviazané diplomatické vzťahy medzi oboma štátmi a o necelé dva týždne nadviazala spolková republika diplomatické vzťahy aj s Bulharskom a Maďarskom.

Kritici Brandta ho odsudzovali za jeho východnú politiku najmä preto, že nadväzovaním kontaktov so sateľitnými krajinami Sovietskeho zväzu v podstate legalizuje komunistický systém ako partnera pri spolupráci.

Brandtova východná politika vytvorila dôležité predpoklady pre dohody vojenských blokov v otázke odzbrojovania. Zmiernenie napätia medzi Východom a Západom poskytlo možnosť zvolať medzinárodnú konferenciu, ktorá by ZSSR poskytla záruky neporušiteľnosti európskych hraníc

a západným krajinám možnosť vyvíjať tlak na komunistický blok v otázke dodržiavania ľudských a občianskych práv. Tieto snahy vyvrcholili Konferenciou o bezpečnosti a spolupráci v Európe (KBSE), ktorá sa konala od 30. júla do 1. augusta 1975 v Helsinkách. Tridsaťpäť zúčastnených štátov na nej formálne uznalo povojnové hranice „dočasne“ určené Postupimskou konferenciou v roku 1945 a ich nemenosť a podpísalo dokumenty, ktoré ich zaväzovali k realizácii mnohých ekonomických, kultúrnych a humanitárnych požiadaviek.

Vzťah NDR k SRN sa síce ani v nasledujúcom období výraznejšie nezmenil, ale do centra pozornosti verejnosti sa dostávali otázky porušovania ľudských a občianskych práv a tým i porušovania zmlúv zo strany NDR a ďalších komunistických krajín. Výsledky KBSE predstavovali vhodnú zbraň pre disidentské hnutie v krajinách sovietskeho bloku, a umožnili odhaľovať praktiky totalitnej moci.

Odstúpenie Willyho Brandta

Brandtova medzinárodná politika otvárania sa na Východ i gesto národného pokánia voči židovským obetiam národného socializmu si získali medzinárodnú verejnosť. Vo vnútornej politike však vláda nedokázala jasne prezentovať svoje postoje v otázke zjednocovania Nemecka a nedarilo sa jej realizovať ani prisľúbené reformy. To viedlo k radikalizácii ľavicového hnutia, ktoré v SPD prezentovala socialistická mládež (JUSOS). Začiatkom sedemdesiatych rokov sa k slovu hlásili stále viac ultraľavicové hnutia a teroristické organizácie. Navyše bola SRN zasiahnutá i hospodárskou krízou, ktorá postihla západný svet. Spolková vláda bola nútená prijať mimoriadne zákonné opatrenia.

Napriek svojim politickým úspechom a popularite musel Brandt v roku 1974 z postu spolkového kancelára odstúpiť.

V apríli 1974 oznámil úrad spolkového generálneho prokurátora zatknutie Brandtovho osobného referenta na úrade spolkového kancelára, Günthera Guillauma, ktorý bol dôstojníkom Národnej ľudovej armády a pracoval v službách štátnej bezpečnosti NDR. Willy Brandt vyvodil z tejto aféry osobné konzekvencie a v liste spolkovému prezidentovi Gustavovi Heinemannovi zo 6. mája 1974 oznámil svoju rezignáciu na post spolkového kancelára. Naďalej však zostal integrujúcou osobnosťou SPD, v ktorej si post predsedu strany udržal až do roku 1987. V rokoch 1976 — 1992 bol predsedom Socialistickej internacionály a v rokoch 1977 — 1989 prezidentom medzinárodnej komisie Sever-Juh a počas tohto obdobia sa zasadzoval najmä za zmenšenie rozdielov medzi bohatými priemyselnými a chudobnými rozvojovými krajinami.

Nástup Helmuta Schmidta

Brandtovým nástupcom sa stal Helmut Schmidt, ktorý sa snažil pokračovať v politike rovnováhy. Na post spolkového kancelára nastúpil 16. mája 1974. Schmidt, ktorý študoval štátne právo, sa členom SPD stal v roku 1946 a v rokoch 1947 — 1948 pôsobil na čele Socialistického nemeckého zväzu študentov. V rokoch 1953 — 1962 a znovu od roku 1965 bol poslancom spolkového snemu. V SPD bol považovaný za odborníka na otázky bezpečnosti. Popularitu si získal najmä v rokoch 1961 — 1965, v ktorých pôsobil ako senátor v Hamburgu. V roku 1967 sa stal predsedom poslaneckej frakcie SPD a v roku 1969 ministrom obrany. V júli 1972 prevzal ministerstvo pre hospodárstvo a financie. V decembri toho istého roku odovzdal rezort hospodárstva liberálovi Hansovi Friedrichovi.

Schmidt presadzoval pragmatickú hospodársku a sociálnu politiku, ktorá sa príliš nelíšila od politiky CDU. Snažil sa pokračovať aj v Brandtovej východnej politike.

Očakávania, ktoré mala priniesť, sa však nenaplnili. Východná politika bola vždy závislá od stavu, v akom sa nachádzali vzťahy medzi Moskvou a Washingtonom a tie sa najmä od roku 1976 začali opäť zhoršovať, čo súviselo najmä s rozdielnymi postojmi v otázke zrieknutia sa hrozby použitia jadrových zbraní.

Vo voľbách v rokoch 1976 a 1980 si Schmidt, opierajúci sa o hlasy SPD a FDP, post spolkového kancelára udržal. Obdobie jeho vládneho pôsobenia však bolo veľmi zložité. V SRN v tom čase vrcholili radikálne teroristické akcie, proti ktorým spolkový kancelár prejavil tvrdosť, ale i schopnosť nepremeňiť demokratický systém na policajný štát.

Terorizmus RAF

Najradikálnejšia skupina ľavicových extrémistov sa združila v teroristickej organizácii Frakcia Červenej armády (Rote Armee Fraktion, RAF). Teroristická organizácia vznikla v roku 1968 ako skupina Baader-Meinhofová z radikálneho krídla Mimoparlamentnej opozície (Außerparlamentarische Opposition, APO), ktorá bola v úzkom význame slova študentsko-politickým protestným hnutím organizujúcim masové demonštrácie požadujúce spoločenské reformy a spolurozhodovanie na univerzitách.

V roku 1968 sa konali protesty proti USA, čo súviselo s vojnou vo Vietname a v tom istom roku začala svoju činnosť RAF zápalnými útokmi na obchodné domy vo Frankfurtu. Jej počiatkové aktivity boli motivované sociálnorevolučnými cieľmi, ale nakoniec vyústili do násilia, únosov a vražd. Po zatknutí svojich vedúcich členov v roku 1972 zavraždila RAF predsedu berlínskeho Najvyššieho súdu Günthera von Drenkmanna. Vo februári 1975 uniesla predsedu berlínskej CDU Petra Lorenza, ktorým si RAF chcela vynútiť prepustenie piatich väzňov. V záujme záchrany

Lorenzovho života spolkový kancelár Helmut Schmidt požiadavky teroristov akceptoval. Teroristické akcie RAF dosiahli svoj vrchol v roku 1977, v apríli bol spáchaný atentát na najvyššieho spolkového generálneho prokurátora Siegfrieda Bubacka a v júli na hovorcu predsedníctva Dresdner Bank Jürgena Pontoa. V septembri uniesla prezidenta Zväzu zamestnávateľov a priemyselníkov Hannsa-Martina Schleyera, ktorým si chcela RAF vynútiť prepustenie jedenástich zatknutých teroristov. Veľký krízový štáb sa rozhodol požiadavkám teroristov nevyhovieť. Snažil sa zachrániť Schleyerov život, ale bezúspešne. Na vlnu terorizmu reagovala vláda zostrením zákonov, vybudovaním Spolkového kriminálneho úradu, posilnením polície a hraničnej kontroly. Napriek mnohým opatreniam sa RAF zlikvidovať nepodarilo.

RAF udržiavala kontakty s podobnými teroristickými organizáciami v Taliansku, Francúzsku a na Blízkom východe a až do pádu Berlínskeho múru v roku 1989 bola podporovaná Štátnou bezpečnostnou službou NDR, ktorá niektorým teroristom RAF poskytla ochranu.

Sociálne a zahraničnopolitické problémy

Po zrútení svetového menového systému a ropnej kríze v rokoch 1973 — 1974 zasiahla aj SRN svetová hospodárska kríza. Tá sa v SRN prejavila zvyšovaním nezamestnanosti a rastúcim rozpočtovým deficitom. Schmidt, ktorý bol prívržencom prehlbovania nemecko-francúzskej spolupráce, sa spolu s francúzskym prezidentom Valéry Giscardom d'Estain snažili o zladenie hospodárskej a finančnej politiky jednotlivých krajín a ochranu pred protekcionistickými opatreniami. Ich aktivity však nepriniesli výraznejší úspech.

Schmidtovej vláde sa v roku 1980 podarilo znížiť nezamestnanosť. Zvýšila sa však zadlženosť štátu. Proti tomu

sa po voľbách postavila FDP, ktorá presadzovala radikálne škrt v sociálnej oblasti. V roku 1982 sa nezamestnanosť v porovnaní s rokom 1980 zdvojnásobila. Táto skutočnosť viedla k narastaniu napätia nielen vo vláde, ale i v samotnej SPD. Po vystúpení FDP zo spoločnej koalície s SPD vypovedala strane poslušnosť i vlastná základňa, ktorá bola pod vplyvom mierového a odborového hnutia.

V roku 1976 sa Sovietsky zväz rozhodol rozmiestniť v strednej Európe modernizované rakety stredného doletu SS 20. Vláda Helmuta Schmidta považovala túto skutočnosť za porušenie strategickej rovnováhy v Európe a podporovala protiopatrenia NATO, ktoré sa rozhodlo inštalovať na európskom kontinente americké rakety Pershing II a strely s plochou dráhou letu. V Spolkovej republike, podobne ako aj v ďalších západoeurópskych krajinách sa proti týmto zámerom začalo šíriť mierové hnutie, ktoré našlo podporu aj v členskej základni SPD, a tak i v sociálnej demokracii silnel odpor proti vládnej politike prezbrojovania (*NATO-Doppelbeschluss*).

Názorové strety medzi SPD a FDP a vnútorné spory v oboch stranách vyvrcholili pádom Schmidtovej vlády. Pri konštruktívnom hlasovaní o dôvere bol porazený opozičnou CDU/CSU, ku ktorej sa pripojila väčšina poslaneckej frakcie FDP.

Zmena politického kurzu FDP

Vicekancelár a minister zahraničia v Brandtovej vláde Walter Scheel, ktorý sa významným spôsobom podieľal na novej východnej politike SRN, bol 15. mája 1974 zvolený za spolkového prezidenta. Vo vláde Helmuta Schmidta, ktorá začala pôsobiť o deň neskôr, prevzal po Scheelovi post ministra zahraničia a post vicekancelára Hans-Dietrich Genscher, ktorý bol v Brandtovej vláde

ministrom vnútra. V októbri 1974 sa Genscher stal aj predsedom FDP.

Po voľbách v roku 1980 sa v dôsledku pretrvávajúcej hospodárskej krízy vyhrotili názorové rozdiely o spôsobe jej prekonania. S politikou úsporných opatrení, ktoré presadzovala FDP, nesúhlasila podstatná časť SPD. Genscher sa rozhodol odpútať FDP z politickej orientácie na SPD a pri prerokovávaní spolkového rozpočtu na rok 1983 prišlo k rozpadu sociálno-liberálnej koalície. Po odstúpení štyroch ministrov za FDP 17. septembra 1982 na protest proti snahe Helmuta Schmidta odvolať ich stranického kolegu Otta Lambsdorffa z postu ministra hospodárstva, prevzal Schmidt aj ministerstvo zahraničia. V FDP následne vznikli vážne vnútorné spory. Časť liberálov presadzovala zotrvanie FDP v koalícii s SPD a uvažovala i o prípadnom udržaní menšinovej vlády SPD. Genscher, ktorý už dlhší čas udržiaval kontakty s vedúcimi predstaviteľmi CDU, presadzoval presmerovanie FDP na kresťanských demokratov, s ktorými liberáli vytvorili v októbri 1982 novú koaličnú vládu. Vo funkcii predsedu FDP pôsobil Genscher do roku 1984 a vo funkcii ministra zahraničia až do mája 1992.

Helmut Kohl

Pri konštruktívnom hlasovaní o dôvere zvolil Spolkový snem 1. októbra 1982 za spolkového kancelára Helmuta Kohla. Kohl sa už ako 17-ročný stal spoluzakladateľom Únie mladých vo svojom rodnom meste Ludwigshafene. V roku 1948 vstúpil do CDU, v ktorej sa v roku 1959 stal oblastným predsedom. V tom istom roku bol zvolený aj do krajinského snemu Rýnska-Falcka, v ktorom sa v roku 1963 stal predsedom poslaneckej frakcie CDU. Od roku 1966 pôsobil ako krajinský predseda Rýnska-Falcka a v roku 1969 sa stal predsedom krajinskej vlády. Od toho

istého roku pôsobil aj ako zástupca spolkového predsedu CDU Kurta Georga Kiesingera.

V roku 1971 na stranickom zjazde v Saarbrückene Kohla v súboji o post stranického predsedu porazil Rainer Barzel, ale predsedom CDU sa stal už v roku 1973. V roku 1976 neúspešne kandidoval na post spolkového kancelára proti kandidátovi sociálno-liberálnej koalície Helmutovi Schmidtovi. Napriek oslabeniu svojej pozície na zjazde v Kieli v roku 1979 zostal naďalej predsedom strany.

Kohlov zápas o vedúce postavenie v CDU/CSU

V období oslabenia Kohlovej pozície v CDU bol v popredí strán Únie ministerský predseda Bavorska Franz Josef Strauß, ktorý sa vďaka výborným volebným úspechom CSU v Bavorsku tešil popularite aj medzi kresťanskými demokratmi. V Bavorsku sa CSU darilo s výnimkou rokov 1954 – 1957 postaviť na post ministerského predsedu vždy svojho predstaviteľa.

Strauß mal politické skúsenosti už zo svojho pôsobenia v Adenauerovej vláde. V roku 1962, keď zastával post ministra obrany, boli zatknutí vydavateľ a redaktori týždenníka Der Spiegel pri policajnom zásahu v redakcii, ktorá sa zaoberala vojenským cvičením NATO FALLEX 62 a kritizovala obrannú politiku spolkovej vlády. Strauß, ktorý svoj podiel na zatknutí autora článkov uverejnených v spomínanom týždenníku dlho popieral, bol obvinený z toho, že oklamal Spolkový snem a koncom roka o post ministra obrany prišiel. Oveľa úspešnejšie si svoju kariéru budoval v Bavorsku, kde sa v roku 1961 stal predsedom CSU. Po jeho nástupe do tejto funkcie nepretržite disponovala CSU v krajinskom parlamente absolútnou väčšinou.

Strauß kládol dôraz na zosilnenie účasti CSU na spolkovej politike a patrila k najrozhodnejším odporcom

liberálno-socialistickej koalície a jej východnej politiky. Odmietal taktiež Kohlom navrhovanú koncepciu koalície s FDP a presadzoval myšlienku absolútneho víťazstva CDU/CSU v spolkových parlamentných voľbách. Vo voľbách v roku 1980 nepostavila CDU/CSU za kandidáta na post spolkového kancelára Kohla, ale Strauša. Ten však v súboji s Helmutom Schmidtom neuspel.

Povolebná kríza vo vládnej koalícii SPD/FDP prispela k upevneniu Kohlovej pozície vo voľbách na predsedu strany v Mannheime a po rozpade sociálno-liberálnej vlády v roku 1982 sa stal i spolkovým kancelárom. Strauß síce do koalície vlády nevstúpil, ale na politiku spolkovej vlády vplýval z funkcie predsedu CSU, v ktorej pôsobil až do roku 1988.

Helmut Kohl, ktorý si chcel koaličnú spoluprácu CDU/CSU a FDP dať legalizovať voľbami, požiadal Spolkový snem o vyslovenie dôvery a dal sa úmyselne odvolať. Spolkový prezident Karl Carstens následne rozpustil Spolkový snem a vypísal predčasné parlamentné voľby, ktoré sa konali 6. marca 1983. Vo voľbách získala CDU/CSU 48,8 % hlasov a FDP 7 % hlasov.

Kohlova konzervatívno-liberálna vláda zachovala kontinuitu bezpečnostnej politiky a pokračovala v úzkej spolupráci so západnými mocnosťami. V novembri 1983 bolo v Spolkovom sneme schválené inštalovanie rakiet stredného doletu, a to napriek masovým protestom mierového hnutia časti SPD a strany Zelených, ktorá sa stala novým dôležitým politickým subjektom v Spolkovom sneme.

Zelení

Vo voľbách v roku 1983 sa do Spolkového parlamentu dostali prvýkrát „Zelení“, ktorí prelomili systém troch parlamentných strán fungujúci od roku 1961. Ich základ tvorili regionálne skupiny občianskych hnutí, známe ako tzv. Zelené

volebné listiny (Grüne Wahllisten), ktoré sa angažovali za ochranu životného prostredia a proti atómovým elektrárnam. V roku 1979 sa podarilo Zelenej listine v Brémach ako prvej dostať s 5,1 % hlasov do krajinského parlamentu. Strana bola na spolkovej úrovni vytvorená v roku 1980 a v spolkových voľbách v roku 1983 získala 5,6 % hlasov. Po vstupe Zelených do koalície z SPD v Hesensku v roku 1985 sa vyostrili vnútrostranícke spory medzi fundamentalistami, usilujúcimi sa o radikálnu zmenu politického systému a realistami, ktorí chceli v politike presadzovať ekologicko-sociálne a mierové témy. Mnohí fundamentalisti následne stranu opustili. Zelení, ktorí prejavili záujem o pôsobenie v niektorých krajinských vláдах, považovali za svojho možného spojenca obvykle SPD.

„Nová.“ Spolková republika Nemecko

Proces zjednocovania SRN a NDR

Vyhlásenie generálneho tajomníka KSSZ Michaila Gorbačova v roku 1988, že ZSSR sa nebude miešať do vnútorných záležitostí iných štátov, vytvorilo priaznivú situáciu na zjednotenie Nemecka. Túto skutočnosť si uvedomoval aj Helmut Kohl, ktorý si v parlamentných voľbách v roku 1987 udržal post kancelára, a to aj napriek mnohým porážkam CDU v krajinských a komunálnych voľbách. V spolkových voľbách v roku 1987 získala CDU/CSU 44,3 % a FDP 9,1 % hlasov. Názory vládnej koalície a opozičnej SPD, ktorá získala 37 % hlasov, sa rozchádzali v otázke postupu pri zjednocovaní. Kohlovi sa podarilo presadiť jeho urýchlenie a dostal pomenovanie „kancelár nemeckého zjednotenia“.

Pád komunistickej totality v NDR

Totalitné praktiky, tvrdá cenzúra a monopol SED na mocenské postavenie v spoločnosti viedli k narastajúcemu od cudzeniu medzi obyvateľstvom a vládnym aparátom a od začiatku roku 1982 sa postupne dvíhala vlna protestných nepokojov. Napriek ideologickému pritvrdeniu režimu, ktoré súviselo i s politickou situáciou v Poľsku, kde boli

požadované hospodárske reformy a dodržiavanie občianskej slobody, obyvateľstvo NDR začalo odvážnejšie poukazovať na svoje práva v spolurozhodovaní a stále otvorenejšie odmietalo totalitné praktiky.

V tom období, v ktorom sa už celý socialistický blok dostával do defenzívy, sa začalo stále hlasnejšie hovoriť aj o nemeckom zjednotení. V roku 1984 sa Erich Honecker vyjadril, že „zjednotenie socializmu a kapitalizmu je práve tak nemožné ako spojenie ohňa a vody“. Nádeje na nemecké zjednotenie výrazne vzrástli po prevzatí moci Michailom Gorbačovom v ZSSR. Od roku 1989 nastali výrazné pohyby v štátoch Varšavskej zmluvy, ktorá bola v roku 1991 rozpustená, a rovnako to bolo aj s osudom RVHP.

V roku 1989 sa totalitná moc SED zrútila. Nespokojnosť s politickou a hospodárskou situáciou v NDR vyústila do pokojnej revolúcie. K nárastu ľudového tlaku viedla masová emigrácia z NDR do SRN cez otvorenú hranicu medzi Maďarskom a Rakúskom na jeseň 1989.

V priebehu niekoľkých mesiacov emigrovali do SRN takmer 2 % obyvateľov NDR a v samotnej NDR sa zaktivovali rôzne skupiny za ľudské a občianske práva, ktoré existovali už v predchádzajúcom období. Začiatkom roku 1989 sa objavili prvé väčšie demonštrácie v Lipsku. Po komunálnych voľbách v máji 1989 kritizovali cirkev a opozičné zoskupenia falšovanie volebných výsledkov. V júli začala maďarská vláda s odstraňovaním hraničných zábran na hranici s Rakúskom. Na veľvyslanectve SRN v Prahe bolo okolo 6 000 občanov NDR, ktorí chceli emigrovať do SRN. Na jeseň vznikali masové demonštrácie v Lipsku, Drážďanoch, Berlíne, ale i ďalších častiach NDR. V Lipsku demonštrovalo 2. októbra viac ako 20 000 ľudí a o týždeň neskôr už 70 000 ľudí. Pod tlakom demonštrácií a vnútrostraníckej krízy odstúpil 18. októbra 1989 z vedúceho straníckeho postu SED Erich Honecker. O niekoľko dní neskôr umožnilo nové stranícke vedenie, do čela ktorého sa postavil Egon

Krenz, odchod občanov NDR cez Československo do SRN. Dňa 4. novembra demonštrovalo vo východnom Berlíne takmer milión ľudí a 9. novembra padol berlínsky múr.

Pád berlínskeho múru sa odohral rovnako prekvapujúco rýchlo ako jeho stavba. Na tlačovej konferencii 9. novembra 1989, ktorú vysielala televízia, člen politického byra SED Günter Schabowski vyhlásil, že na základe uznesenia ministerskej rady sú cesty do západného zahraničia povolené a môžu sa uskutočniť cez všetky pohraničné priechody. Na otázku, od kedy toto uznesenie vstupuje do platnosti, odpovedal, že podľa jeho názoru „ihneď“.

Pád berlínskeho múru symbolizuje znovuzjednotenie mesta i celého Nemecka. Dňa 13. novembra Ľudová snemovňa zvolila za ministerského predsedu Hansa Modrowa. V ústave NDR bola zrušená vedúca úloha SED. Po rozpustení SED sa vo februári 1990 jej nástupcom stala Strana demokratického socializmu (Partei des Demokratischen Sozialismus, PDS). Vo februári 1990 sa členmi vlády stali aj predstavitelia opozície.

Prvé demokratické voľby, ktoré sa konali 18. marca 1990, boli mandátom pre rýchle zjednotenie s SRN a zúčastnilo sa na ich vyše 93 % voličov. Vo voľbách zvíťazila konzervatívna Aliancia pre Nemecko (Allianz für Deutschland) s takmer 48 %, ktorá vznikla s pomocou západonemeckej CDU/CSU a podporovala politiku kancelára Helmuta Kohla. SPD, podporujúca pomalší prístup k zjednocovaniu, získala 21,76 %, PDS 16,32 %, Zväz slobodných demokratov (Bund Freier Demokraten) 5,3 % a Spojenectvo 90 (Bündnis 90) 2,9 % hlasov. Prvým a zároveň posledným demokraticky zvoleným ministerským predsedom NDR sa stal kresťanský demokrat Lothar de Maizière, ktorý vytvoril koaličnú vládu so sociálnymi demokratmi a liberálmi. Nová koaličná vláda NDR začala okamžite rokovať s vládou SRN o vytvorení menovej, hospodárskej a sociálnej únie. Dňa 18. mája 1990 bola podpísaná štátna zmluva ministrami financií

obidvoch štátov a 1. júla vstúpila v NDR do platnosti západonemecká marka (DM) a NDR prevzala západonemecký sociálny poisťný systém.

* * *

Pre zjednotenie Nemecka bolo rozhodujúce júlové stretnutie Helmuta Kohla s Michailom Gorbačovom v Moskve a na Kaukaze, na ktorom Gorbačov vyjadril svoj súhlas so zjednotením obidvoch nemeckých štátov. V septembri 1990 sa uskutočnili rozhovory 2+4 o budúcom postavení zjednoteného Nemecka. NDR na nich zastupoval Lothar de Maizière, SRN minister zahraničia Hans-Dietrich Genscher a ZSSR, USA, Veľká Británia a Francúzsko boli zastúpené taktiež na úrovni ministrov zahraničia. Výsledkom ich rokovania bola zmluva o úprave nemeckého zjednotenia podľa zásad medzinárodného práva, podpísaná 12. septembra za prítomnosti Michaila Gorbačova.

Ľudová snemovňa NDR obnovila krajinský systém zrušený SED v roku 1952. Koncom júla zriadila krajiny Meklenbursko-Predné Pomoransko, Sasko-Anhaltsko, Brandenbursko, Durínsko a Sasko a 23. augusta prijala uznesenie o pripojení NDR k SRN. Zmluvu o zjednutí (*Einigungsvertrag*) podpísali vo východnom Berlíne 31. augusta 1990 štátny tajomník NDR Günther Krause a minister vnútra SRN Wolfgang Schäuble. Zmluva sa zaoberala predovšetkým právnymi otázkami a stanovila platnosť Základného zákona pre územie NDR. Právo NDR malo zostať v platnosti, pokiaľ neodporovalo spolkovému právu a právu Európskeho spoločenstva. To sa týkalo aj právnej platnosti zmlúv, uzatvorených vládou NDR.

Krátko po ratifikovaní Zmluvy o zjednutí Ľudovou snemovňou NDR a Spolkovým snemom SRN niektoré organizácie a politické zoskupenia pôsobiace na území NDR ohlásili svoje rozpustenie. Medzi prvými boli Slobodné

nemecké odbory, ktoré zanikli už 30. septembra. V rámci zjednocovacieho procesu, ktorý bol zavŕšený 3. októbra 1990 vstupom Základného zákona do platnosti vo východnom Nemecku, sa členmi Spolkového snemu stalo 144 poslancov bývalej NDR.

Po podpísaní zmluvy o pripojení NDR k SRN podpísali zahraniční ministri všetkých štyroch veľmocí 1. decembra 1990 v New Yorku vyhlásenie, ktorým sa Nemecku vrátila jeho plná štátna suverenita.

Spolkový snem rozhodol 20. júna 1991 tesnou väčšinou hlasov 338 proti 320 hlasom o presídlení Spolkovej vlády a Spolkového snemu v časovom rozpätí dvanástich rokov z Bonnu do Berlína, čo sa uskutočnilo už v roku 2000. Ako prvý ústavný činiteľ preniesol v januári 1994 svoje sídlo do Berlína spolkový prezident Richard von Weizsäcker. Spolkový snem začal pôsobiť v Berlíne 19. apríla 1999 v obnovej budove Ríšskeho snemu.

V záujme mieru a európskeho zjednotenia

Už 12. októbra 1990 nemecký minister zahraničia a sovietsky veľvyslanec v Nemecku podpísali dohodu o odchode 380 000 sovietskych vojakov a ich 220 000 rodinných príslušníkov z územia bývalej NDR. Ich odchod bol ukončený v roku 1994. Vláda SRN poskytla 13,5 miliárd mariek na výstavbu 26 000 bytov na území ZSSR. K redukcii svojich vojsk na území SRN pristúpili aj Francúzsko a USA.

Helmut Kohl a Michail Gorbačov podpísali 9. novembra 1990 novú zmluvu o susedstve, partnerstve a spolupráci, ktorú Spolkový snem ratifikoval 25. apríla 1991. Dňa 14. novembra 1990 bola podpísaná i nemecko-poľská dohoda o hraniciach a 17. júna 1991 nemecko-poľská zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci oboch krajín. Dňa 28. augusta 1991 podpísal minister zahraničia SRN

dokumenty o obnovení diplomatických stykov s Estónskom, Litvou a Lotyšskom. Dňa 27. februára 1992 bola podpísaná zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi SRN a vtedajšou ČSFR, ktorá bola neskôr uznaná ako platná zmluva s oboma následníkymi štátmi, Českou republikou a Slovenskou republikou.

Helmut Kohl po zjednotení Nemecka vyhlásil: „Naša krajina chce svojou opätovne získanou jednotou slúžiť svetovému mieru a zjednocovaniu Európy.“ Jeho snahou bolo, aby sa Nemecko stalo motorom Európskej únie a jej rozširovania o nové demokratické krajiny strednej a východnej Európy.

Volebné úspechy koalície CDU/CSU a FDP

Kohlova diplomatická obratnosť pri znovuzjednotení Nemecka výraznou mierou prispela k tomu, že v celonemeckých voľbách 2. decembra 1990 získala CDU/CSU 43,8 %. Jej koaličný partner FDP dostal 11 % hlasov. Sociálna demokracia získala 33,5 % a Zelení len 3,8 %. Zeleným sa nepodarilo spojiť s východonemeckým Spojenectvom 90, ktorý na základe rozhodnutia Ústavného súdu o určitom dočasnom preferovaní východonemeckých politických subjektov vstúpil do Spolkového snemu samostatne. Ústavný súd rozhodol, že za daných podmienok je určenie päťpercentnej hranice protiústavné, pretože znevýhodňovalo strany bývalej NDR. Tým umožnil vstúpiť do Spolkového snemu aj PDS, ktorá získala len 2,4 % hlasov a získala 17 poslaneckých mandátov.

Vo voľbách do Spolkového snemu, ktoré sa konali 16. októbra 1994, bola päťpercentná klauzula už opäť platná. CDU/CSU v nich získala 41,4 % a FDP 6,9 % hlasov. SPD si mierne polepšila a získala 36,4 % hlasov. Zelení, ktorí prehodnotili svoj program a pristúpili na zlúčenie so

Spojenectvom 90 získali 7,3 %. Do Spolkového snemu sa opäť dostala aj PDS, tentoraz na základe zisku štyroch priamych mandátov.

Koniec éry Helmuta Kohla

Kohl si udržal post spolkového kancelára vďaka tesnej väčšine desiatich hlasov. V novembri 1994 bol na straníckom zjazde v Bonne opäť zvolený i do funkcie predsedu CDU. Rovnako to bolo aj 21. októbra 1996 v Hannoveri, kde ho do tejto funkcie zvolili už po dvanásty raz. V deň svojich 67. narodenín (3. apríla 1997) ohlásil svoju ďalšiu kandidatúru na post spolkového kancelára.

Kohl na zjazde CDU, ktorý sa konal v októbri 1997, podporil opätovné vytvorenie koalície s FDP. Šéf parlamentného klubu CDU/CSU Wolfgang Schäuble však už pred zjazdom pripustil, že bonnská vláda je „trochu unavená“. Vinu za tento stav zvalil na liberálov a naznačil i možnú ochotu CDU spolupracovať po voľbách s SPD. Neskôr sa o možnosti takejto spolupráce zmienil aj Kohl.

V spolkových voľbách, ktoré sa konali 27. septembra 1998 CDU/CSU získala len 35,2 % a FDP 6,2 % hlasov. Strany Únie zaznamenali v týchto voľbách najhorší výsledok od roku 1949. Volebný výsledok nielenže znamenal porážku kresťanských demokratov, ale ukázal i to, že obyvatelia starých a nových spolkových krajín sa hodnotovo a názorovo výraznejšie nepriblížili.

Po odchode Helmuta Kohla z postu spolkového kancelára sa na verejnosť dostala finančná aféra CDU, za ktorou figurovalo jeho meno. Táto aféra otriasla dôverou voličov voči kresťanským demokratom, čo sa prejavilo i vo výsledkoch následných krajských volieb.

Posilnené postavenie CSU a jej predsedu Edmunda Stoibera

V čase odhalenia finančnej aféry klesli preferencie CDU o 20 %. Zodpovednosť za ďalší vývoj CDU prevzala v roku 2000 generálna sekretárka CDU Angela Merkelová, ktorá bola potvrdená v predsedníckej funkcii na straníckom zjazde v Esene. Merkelová už pred svojím zvolením presadzovala požiadavkou radikálnej obnovy CDU. Jej úloha bude vzhľadom na otrasenú pozíciu strany veľmi zložitá. CDU má problémy s definovaním hodnôt a priorít, o ktoré by sa jednoznačnejšie opierala. Medzi tieto priority patrí predovšetkým rodina, vzdelanie, posilnenie stredného stavu a znižovanie nezamestnanosti. Prostriedky, ktorými chce ovládnuť „politický stred“ neboli zatiaľ presvedčivé. Po finančnej afére hľadajú kresťanskí demokrati stále nové témy, ktorými by sa im podarilo získať stratenú dôveru voličov. Prieskumy verejnej mienky však naznačujú, že získanie dôvery a prekonanie vnútrostraníckej krízy nebude krátkodobou záležitosťou.

Oslabenie CDU posilnilo pozíciu CSU a jej vedúceho predstaviteľa Edmunda Stoibera. Stoiber, ktorý v roku 1999 nahradil vo funkcii predsedu CSU Thea Weigela, prvýkrát od smrti Franza Josefa Strauša zjednotil opäť úrad predsedu CSU a ministerského predsedu Bavorska. Na zjazde CSU v januári 1999 mu vyslovilo podporu 93,4 % delegátov.

Stoiber, vedomý si oslabenej pozície CDU, dal predstaviteľom tejto sesterskej organizácie hneď po svojom zvolení najavo, že chce pre svoju stranu v koalícii CDU/CSU presadiť rovnocenné postavenie. Na spomínanom straníckom zjazde CSU citoval Straušov slová, podľa ktorých napravo od CSU neexistuje žiadna legitímna demokratická strana, súčasne však poukázal aj na integračnú silu politického stredu.

V prvých spoločných voľbách prezidenta SRN bol 23. mája 1994 zvolený Roman Herzog, ktorý bol neznámym náhradníkom Steffena Heitmanna. Toho jeho kritici označili za ultrakonzervatívneho politika a rozhodol sa nekandidovať. Herzog nepatril k charizmatickým prezidentom a musel zápasiť i s tým, že bol kandidátom druhej voľby.

Počas svojho funkčného obdobia sa sústredil najmä na nové spolkové krajiny a navštívil veľké množstvo východonemeckých miest a obcí, ako aj závodov a inštitúcií. V nových spolkových krajinách kládol dôraz na trpezlivosť a v starých spolkových krajinách na porozumenie pre vysoké transfery. V politickej „bezmocnosti“ svojho úradu nevidel nevýhodu, ale šancu vyjadrovať sa nadstranícky o rôznych politicky citlivých otázkach. V popredí jeho aktivít bola podpora reformy systému vzdelávania. Bol prvým spolkovým prezidentom, ktorý navštívil Osvienčim a 27. január vyhlásil za spomienkový deň obetí národného socializmu. Svojimi aktivitami smeroval k tomu, aby sa Nemci vyrovnali s najtemnejšou kapitolou svojich dejín, a to nielen kvôli zahraničiu, ale predovšetkým vo svojom vlastnom záujme a potrebe: „Nič nesmie byť zatlačené do úzadia, nič nesmie byť zabudnuté. My nesieme zodpovednosť za to, aby sa niečo také nikdy viac neopakovalo... Pravda bolí, ale pomáha.“ Na svojich zahraničných cestách predstavoval Herzog Nemecko „ako pokojamilovný, slobodumilujúci, pracovitý, snažiaci sa o spravodlivosť, pripravený k solidarite, tolerantný a svetu otvorený“ štát. Centrálnym posolstvom jeho politiky bola predovšetkým snaha, aby znovuzjednotené Nemecko pracovalo na budovaní spoločnej Európy.

Za nástupcu Romana Herzoga vo funkcii spolkového prezidenta bol 23. mája 1999 zvolený sociálny demokrat Johannes Rau, ktorý sa presadil proti kandidátke CDU Dagmar Schipanskej a teologičke Ute Ranke-Heinemannovej nominovanej PDS. Rau si na rozdiel od svojho predchodcu získal úctu a popularitu už pred nástupom na úrad spolkového prezidenta. V SPD pôsobil od roku 1957 a v rokoch 1964 — 1967 vykonával funkciu predsedu frakcie SPD v krajskom sneme Severné Porýnie-Vestfálsko, kde v rokoch 1978 — 1998 pôsobil na poste predsedu krajskej vlády. Krátky čas, v rokoch 1969 — 1970, bol i starostom Wuppertalu. O funkciu spolkového prezidenta sa uchádzal už v roku 1993, keď podľahol práve Romanovi Herzogovi. Johannes Rau je stúpencom federatívneho usporiadania Európskej únie a podporuje myšlienku vytvorenia spoločnej Ústavy krajín EU.

Nová éra sociálnej demokracie

V prvých celonemeckých voľbách sa Kohlovým súperom na post spolkového kancelára stal Oskar Lafontaine, predstaviteľ ľavicovej platformy v SPD, ktorý zaujímal k zjednoteniu Nemecka váhavé stanovisko. V roku 1995 sa Lafontaine stal predsedom SPD, ale vzhľadom na volebnú porážku vo voľbách do Spolkového snemu akceptoval rozhodnutie strany postaviť do volieb v roku 1998 za kandidáta na spolkového kancelára Gerharda Schrödera.

Schröder vyštudoval právo a v rokoch 1978 — 1990 pôsobil ako advokát. Od roku 1963 sa angažoval v mládežníckej organizácii SPD a v rokoch 1978 — 1980 bol predsedom Mladých socialistov. V rokoch 1980 — 1986 pôsobil v Spolkovom sneme a v rokoch 1986 — 1990 v krajskom sneme Dolné

Sasko, kde bol predsedom frakcie SPD a jej krajinským ministerským predsedom.

V predvolebnej kampani vo voľbách v roku 1998 Lafontaine reprezentoval „funkcionálne“ a Schröder „komunikatívne“ hodnoty. SPD získala vo voľbách 40,9 % a stala sa najsilnejším politickým subjektom v Spolkovom sneme. Po volebnom víťazstve bol Schröder zvolený za Spolkového kancelára a Lafontaine získal post ministra financií. Ich spolupráca však dlho nevydržala. Lafontaine 11. marca 1999 kvôli „zlej tímovej práci“ na svoj ministerský post rezignoval a odstúpil aj z funkcie predsedu SPD. Na mimoriadnom zjazde SPD 12. apríla 1999 bol za predsedu strany zvolený Schröder. Svoju pozíciu v strane si posilnil na zjazde SPD 8. decembra 1999 v Berlíne, kde pri voľbe predsedu SPD získal 86,3-percentnú podporu delegátov. Schröder propagujúci „politiku pokojnej ruky“ využíva svoju komunikatívnu silu i na poste spolkového kancelára.

Zelení vo vládnej koalícii

Koaličným partnerom SPD sa stali Zelení, ktorých vplyv začiatkom deväťdesiatych rokov dočasne upadol. Na spolkovej úrovni sa pozícia Zelených upevnila až po roku 1993 predovšetkým zásluhou zlúčenia so Spojenectvom 90. Vo voľbách do spolkového snemu v roku 1994 Zelení z postu tretej najsilnejšej strany vytlačili FDP. Vnútrostranícke spory o prispôbení sa taktike SPD viedli v strane k viacerým krízam, z ktorých vzišlo víťazne pragmatické krídlo.

V roku 1994 sa hovorcom parlamentnej frakcie Spojenectva 90/Zelených (B90–DG) stal Joschka Fischer, ktorý pôvodne pôsobil v radikálnych hnutiach. V strane sa postupne preorientoval na pragmatiku a stal sa predstaviteľom jej umierneného krídla. Poslancom Spolkového snemu bol v rokoch 1983 — 1985 a opäť od roku 1994. V rokoch 1985 — 1987

a 1991 — 1994 pôsobil vo funkcii ministra pre životné prostredie a energiu v krajinskej vláde v Hesensku. Po voľbách do Spolkového snemu v septembri 1998, v ktorých Zelení získali 6,7 % a 47 poslaneckých miest, sa stal ministrom zahradníctva. Gerhard Schröder a Joschka Fischer už počas svojho pôsobenia v opozícii vystupovali proti existencii atómových elektrární. B90–DG sa podarilo zavedenie ekologických daní a dosiahnutie ústupu od jadrovej energetiky do roku 2021.

Tesné volebné víťazstvo SPD a Zelených vo voľbách v roku 2002

Pred voľbami do Spolkového snemu v roku 2002 súperili o kandidátsky post strán Únie na spolkového kancelára Merkelová a Stoiber. Podľa dohodnutého časového harmonogramu malo k voľbe kandidáta prísť začiatkom roku 2002. Stoiber sa však prezentoval ako kandidát bez priameho súboja, čo nakoniec Merkelová akceptovala. V parlamentných voľbách sa postavil proti Schröderovi a ich súboj, umocnený televíznymi duelmi, priniesol takmer rovnaký volebný výsledok pre obe veľké strany. SPD zvíťazila nad CDU/CSU rozdielom 9000 hlasov. O tom, že voľby, ktoré sa konali 22. septembra, neviedli k zmene vo vládnej koalícii, rozhodli Zelení, ktorí boli úspešnejší ako predpokladaný koaličný partner strán Únie FDP.

Predčasné parlamentné voľby v roku 2005

Pozícia SPD sa však už po parlamentných voľbách začala oslabovať, čo sa prejavovalo najmä vo výsledkoch krajinských volieb. Už rok 2003 priniesol opozícii významné úspechy v krajinských voľbách v Hesensku a Dolnom Sasku.

Pod vplyvom neúspechov v krajinských voľbách Gerhard Schröder odstúpil 6. februára 2004 z postu predsedu

SPD a jeho nástupcom na tomto poste sa stal Franz Müntefering. Po prehratých krajiniských voľbách v Severnom Porýni-Vestfálsku, ktoré sa konali 22. mája 2005, Schröder oznámil, že presadzuje predčasné parlamentné voľby. Spolkový kancelár vystúpil 1. júla 2005 v Spolkovom sneme, kde prítomných poslancov informoval o svojom záujme rozpustiť snem a usporiadať predčasné voľby, čo odôvodnil vnútrostraníckou nespokojnosťou v SPD i situáciou v samotnom sneme. Tento argument mal umožniť samorozpustenie Spolkového snemu. Bezprostredne po nevyslovení dôvery kancelár požiadal spolkového prezidenta Horsta Köhlera o rozpustenie Spolkového snemu. K ústavnosti Schröderovho postupu sa musel vyjadriť i Spolkový ústavný súd, ktorý 25. augusta rozhodol rovnako ako v roku 1983. Predčasné voľby do Spolkového snemu sa konali 18. septembra 2005. Na rozdiel od dlhodobých prognóz o jasnom víťazstve strán Únie, bol volebný výsledok len veľmi tesný. CDU/CSU získali 35,2 % a SPD 34,2 % hlasov. Klesajúce preferencie strán Únie síce avizovali mnohé prieskumy verejnej mienky, ale takýto tesný výsledok bol považovaný za úspech SPD. CDU oslabila svoj voličský potenciál i odvážnou predstavou o dôchodkovej a najmä daňovej reforme finančného experta CDU Paula Kirchhofa, ktorý Nemcom ponúkal rovnú daň. Stranám Únie výrazne poškodil aj predseda CDU Edmund Stoiber, ktorý svojím výrokom o „frustrovaných“ východných Nemcoch nahral radikálnej ľavici. Merkelovej nepresvedčivý spojenec so sesterskej strany mal neodškriepiteľný podiel i na slabom výsledku CSU v Bavorsku.

Gerhard Schröder sa po oznámení volebných výsledkov označil za víťaza a nárokoval si na kancelársky post. SPD sa snažila vytvoriť vládu väčšinu so Zelenými a FDP, čo však FDP odmietla. Slobodní mali záujem o vytvorenie menšinovej vlády s CDU/CSU, čo však odmietla Angela Merkelová. Vytvoreniu koalície jednej veľkej a jednej malej strany zabránil volebný zisk ľavicovej strany Die Linke.

Ľavica (Die Linke)

Die Linke bola vytvorená spojením reformovaných komunistov z PDS, ľavicových sociálnych demokratov, vedených Oskarom Lafontainom, a radikálnejších odborových predákov. Lafontaine založil po svojom odchode z SPD novú stranu Volebnú alternatívu práca a sociálna spravodlivosť (Wahlalternative Arbeit und soziale Gerechtigkeit, WASG), ktorá v júni 2005 vytvorila volebné spojenectvo s PDS. Nárastu voličskej podpory v parlamentných voľbách do Spolkového snemu predchádzala pomerne silná voličská podpora PDS vo viacerých spolkových krajinách, ako aj v samotnom hlavnom meste Berlín. PDS vo svojej politike ťažila zo zmien súvisiacich so zjednotením Nemecka, ktoré priniesli do spoločnosti predovšetkým výraznejšie prehĺbenie sociálnych rozdielov. Tie vyplývajú najmä z dlhoročného odlišného hospodárskeho, sociálneho, politického a kultúrneho vývoja v západnej a východnej časti Nemecka.

Volebná alternatíva práca a sociálna spravodlivosť získala v parlamentných voľbách v roku 2005 8,7 % hlasov a obsadila 54 parlamentných miest. Frakčnými predsedami tohto spojenectva sa stali Lafontaine a Gregor Gysi. Od 16. júna 2007 sú spolupredsedomi novovzniknutej strany Die Linke Lafontaine a Lothar Bisky, ktorý pôsobil v rokoch 1993 — 2000 a v rokoch 2003 — 2007 vo funkcii spolkového predsedu PDS. Od roku 2007 je Bisky aj predsedom Európskej ľavice (Europäische Linke, EL), ktorú založilo 8. mája 2004 pätnásť ľavicových európskych strán. Die Linke sa snaží v Spolkovom sneme vytvárať ľavicovú alternatívu voči SPD. Globálna finančná a hospodárska kríza jej ponúkla predpoklady na to, aby zvýšila svoju popularitu aj v západných spolkových krajinách.

Veľká koalícia

Predstavitelia CDU/CSU a SPD, ktorí sa i vzhľadom na novú situáciu v parlamente rozhodli rokovať o veľkej koalícii, sa nedokázali dohodnúť na osobe kancelára. Rozuzlenie priniesli voľby v prvom drážďanskom obvode, ktoré sa kvôli smrti kandidátky Národnodemokratickej strany Nemecka konali až 2. októbra 2005. Jediný priamy mandát v týchto voľbách získala CDU, čím sa jej náskok v Spolkovom sneme zvýšil o štyri kreslá. Gerhard Schröder následne uznal Merkelovej nárok na funkciu spolkového kancelára a Spolkový snem ju do tejto funkcie schválil 22. novembra 2005. Merkelová získala pri hlasovaní v Spolkovom sneme 397 hlasov od 612 prítomných poslancov, 202 poslancov hlasovalo proti, 12 sa zdržalo a 1 hlas bol neplatný. Zvolenie Angely Merkelovej podmienila SPD tým, že obsadí v spolkovej vláde spolu osem ministerstiev a získa posty ministrov zahraničia, financií a vnútra.

Angela Merkelová

Angela Merkelová po ukončení svojich vysokoškolských štúdií na univerzite v Lipsku pôsobila až do roku 1990 ako vedecká pracovníčka na Hlavnom inštitúte fyzikálnej chémie Akadémie vied. V roku 1989 sa stala členkou Demokratickej premeny, ktorá bola súčasťou Aliancie pre Nemecko, a v roku 1991 vstúpila do CDU. Po prvých demokratických voľbách v NDR v marci 1990 sa stala zastupujúcou hovorkyňou koalície vlády Lothara de Maiziérehu.

Jej pôsobenie v tejto funkcii skončilo po zjednotení Nemecka 3. októbra 1990. V prvých celonemeckých voľbách do Spolkového snemu bola zvolená za poslankyňu a po volebnom víťazstve kresťanských demokratov sa stala spolkovou ministerkou pre záležitosti žien a mládeže

(Bundesministerin für Frauen und Jugend). V tejto funkcii pôsobila do roku 1994. Po spolkových voľbách 16. októbra 1994 sa stala spolkovou ministerkou pre životné prostredie (Bundesministerin für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit). Na zjazde CDU konanom 7. novembra 1998 v Bonne bol za nového predsedu zvolený Wolfgang Schäuble, na ktorého návrh sa Angela Merkelová stala generálnou tajomníčkou CDU. Po tom, čo Schäuble v súvislosti s finančnou aférou CDU oznámil 16. februára 2000 svoju abdikáciu na funkciu predsedu strany i frakcie, Merkelová prevzala hlavnú zodpovednosť za získanie opätovnej dôvery kresťanských demokratov. V straníckych voľbách na funkciu predsedu CDU na zjazde konanom 10. apríla 2000 v Essene získala z 935 platných hlasov 897 hlasov a stala sa novou spolkovou predsedníčkou CDU.

Merkelová, vedomá si svojho zložitého postavenia vo vedení CDU, sa snažila vyhnúť priamej konfrontácii s predsedom CSU a vzdala sa kandidatúry na spolkového kancelára v prospech Stoibera. Po prehratých parlamentných voľbách v roku 2002 sa jej podarilo presadiť do vedúcej pozície parlamentnej opozičnej frakcie a to i vďaka Stoibrovej podpore. Merkelová si posilnila svoju vnútrostranícku pozíciu v prezidentských voľbách, v ktorých presadila kandidatúru bývalého šéfa Medzinárodného menového fondu Horsta Köhlera. Ten sa od svojho nástupu do funkcie prezidenta SRN v roku 2004 zaradil medzi najpopulárnejších politikov v krajine.

Stranícke prezídia CDU a CSU potvrdili 30. mája 2005, teda krátko po krajinských voľbách v Severnom Porýni-Vestfálsku, ktoré priniesli SPD ťažkú volebnú porážku, kandidatúru Angely Merkelovej na úrad spolkového kancelára. Merkelová bola 20. septembra 2005 v tajnom hlasovaní 219 hlasmi z 222 hlasov opätovne zvolená za predsedníčku parlamentnej frakcie CDU/CSU, čo malo veľký význam po volebnom sklamaní najmä v súvislosti s rokovaniami

s SPD. V novembri 2005 sa stala spolkovou kancelárkou a 27. novembra 2006 bola opäť s 93-percentnou podporou zvolená za predsedníčku CDU.

* * *

Veľkej koalícii sa v povolebných prieskumoch nedávali veľké šance na dlhodobejšiu existenciu. Napriek viacerým kritickým obdobiam však vláda vydržala celé volebné obdobie. K prioritám koalície patrila tvorba pracovných miest, stabilita sociálneho systému a konsolidácia rozpočtu. Riešenie mnohých závažných problémov však narážalo na rozdielne postoje koalíčných partnerov. Vláda Angely Merkelovej musela riešiť i neočakávané problémy súvisiace s globálnou hospodárskou krízou.

Existencia veľkej koalície v krízovej hospodárskej situácii často prispieva k výraznejšej popularizácii radikálnych politických strán. Volebné kampane v SRN však v jej doterajšej existencii neboli poznačené ideologickými a ani výraznejšími programovými rozdielmi. Vznikajúce politické problémy sa darilo prekonávať zásluhou vládnej, ale i opozičnej zodpovednosti a schopnosti vyhýbať sa politickým extrémom tak sprava, ako aj zľava.

Vzhľadom na narastajúce spory vo vládnej koalícii sa však zintenzívnila komunikácia veľkých strán s ich bývalými malými koalíčnými partnermi. To sa prejavilo aj vo voľbách spolkového prezidenta, ktoré sa uskutočnili 23. mája 2009. Strany Únie, FDP a Slobodní voliči (Freie Wähler) kandidovali úradujúceho prezidenta Horsta Köhlera. Jeho najväčšou výzývateľkou bola už po druhý raz nominantka SPD, politologička Gesine Schwanová. Kandidátom ľavice sa stal herec Peter Sodann a kandidátom ultrapravicových strán Frank Rennicke. Spolkové zhromaždenie zvolilo na ďalšie volebné obdobie už v prvom kole Köhlera, za ktorého hlasovalo 613

delegátov. Schwamová získala 503 hlasov, Sodann 91 a Rennicke štyri hlasy.

Vo voľbách do 17. Spolkového snemu sa hlavnými rivalmi stali spolková kancelárka Angela Merkelová (CDU/CSU) a minister zahraničných vecí Frank-Walter Steinmeier (SPD). Na stranu Angely Merkelovej sa pred voľbami postavil aj prezident Spojených štátov amerických Barack Obama svojím vyjadrením, že už v podstate voľby vyhrala („Ah, you have already won, I don't know what you are worrying about.“). Merkelová označila za najlepšiu variant budúcej spolkovej vlády koalíciu CDU/CSU a FDP. Steinmeier, ktorý hovoril o „trhovom radikalizme“ možnej žltočiernej koalície kresťanských strán a liberálnej strany, sa snažil získať voličov pre SPD najmä sociálnymi témami zameranými na otázku zamestnanosti. Vo svojej predvolebnej stratégii, ktorá bola nazvaná „Deutschland-Plan“, **hovoril o vytvorení štyroch miliónov nových pracovných miest do roku 2020. Predvolebný zápas Merkelovej so Steinmeierom sa však nevedol na ostrej konfrontačnej úrovni, čo dávalo tušiť, že tak CDU/CSU, ako aj SPD počítali aj s možným pokračovaním koalície veľkých strán. Ako posledný test pred voľbami do spolkového snemu boli vnímané krajské voľby v Sasku, Durínsku a Sársku (Superwahlsonntag), ktoré sa konali štyri týždne pred spolkovými voľbami. Víťazmi týchto volieb sa stali malé politické strany. V predvolebných prieskumoch si však na spolkovej úrovni aj po spomínaných krajských voľbách udržiavali náskok kresťanské strany CDU/CSU, čo bolo odôvodňované najmä popularitou Angely Merkelovej, ako aj tým, že Nemecko zaznamenalo v druhom štvrtroku 2009 pomerne prekvapivé oživenie ekonomiky.**

Parlamentné voľby, na ktorých sa zúčastnilo 70,8 % voličov, sa uskutočnili 27. septembra 2009. Išlo o historicky najnižšiu volebnú účasť v dejinách SRN. Do Spolkového snemu sa dostalo päť politických frakcií. Svoj najhorší

výsledok dosiahla SPD, ktorá v parlamentných voľbách zaznamenala združujúcu porážku, čo vo svojom prvom povolebnom vystúpení priznal aj Steinmeier. Sociálni demokrati so ziskom 23 % hlasov stratili v porovnaní s rokom 2005 až 11,2 % platných druhých hlasov (*Zweitstimmen*). Očakáva sa, že predsedu SPD Franza Münteferinga po straníckom zjazde, ktorý sa má konať v polovici novembra 2009, nahradí Sigmar Gabriel pôsobiaci vo vláde veľkej koalície na poste ministra životného prostredia. Negatívnemu rekordu sa nevyhli ani strany Únie, ktoré získali spolu 33,8 %. CDU so ziskom 27,3 % stratila v porovnaní s predchádzajúcimi voľbami 0,5 % a CSU so ziskom 6,5 % až 0,9 % hlasov. Strany Únie však naďalej zostávajú vo vláde a Angela Merkelová na poste spolkovej kancelárky.

Všetky tri opozičné strany zaznamenali volebné zisky aj vo voľbách do Spolkového snemu. Zelení s 10,7 % si polepšili o 2,6 %. Die Linke získala 11,9 % a polepšila si o 3,2 %. Za víťaza parlamentných volieb však možno považovať FDP, ktorú podporilo 14,6 % voličov. V porovnaní s rokom 2005 sa liberáli zlepšili až o 4,7 % a dosiahli historicky najlepší volebný výsledok.

V 17. Nemeckom spolkovom sneme so 622 poslancami (24 prechodných mandátov) získala CDU 194, CSU 45 a FDP 93 poslaneckých mandátov. Tým sa naplnili predpoklady na vytvorenie vládnej koalície CDU/CSU a FDP.

Záver

Vznik Spolkovej republiky Nemecko a jej zákonodarstva je spojený so snahou vyvarovať sa štrukturálnych nedostatkov zákonodarstva Weimarskej republiky, čo sa odrazilo už v Základnom zákone odmietajúcom vágnosť pojmu demokracia. Spolková republika Nemecko zakotvila vo svojom Základnom zákone princíp slobodného demokratického právneho štátu a dokázala vybudovať stabilný politický systém, ktorý má mnoho spoločných znakov s inými demokratickými politickými systémami. Zároveň však, ako každý politický systém vychádzajúci z historickej skúsenosti, tradície i kultúry, je politický systém Spolkovej republiky Nemecko jedinečný a špecifický.

Politický, hospodársky a sociálny vývoj SRN ako najväčšej krajiny Európskej únie je úzko spojený aj s integračným vývojom Európy a jej politicko-strategickou jednotou. SRN sa stala dôležitým faktorom mieru a spolupráce európskych krajín a má významný podiel na vzniku a existencii Európskej únie, ktorá umožňuje Nemecku i jeho susedom rozvíjať vzájomné vzťahy na základoch partnerstva, spolupráce a mieru. SRN ako mocnosť v strede Európy výraznou mierou prispela k stabilite regiónu a k posilňovaniu konkurencieschopnosti Európy v globalizujúcom sa svete.

Hospodárske dôsledky zjednotenia Nemecka síce pri-niesli vysoké finančné náklady súvisiace s vyrovnávaním

rozdielov medzi starými a novými spolkovými krajinami a ekonomické ako aj sociálne problémy vyvolala v tejto krajine i súčasná globálna finančná a hospodárska kríza, ale praktické skúsenosti existencie SRN vytvárajú záruku stabilného politického vývoja aj pre nasledujúce obdobie.

Zjednotené Nemecko s vyše 80 miliónmi obyvateľov a obrovským ekonomickým potenciálom je hlavným „motorom“ európskej integrácie a pokračuje v demokratickej tradícii a myšlienkach povojnovej „západnej republiky“. Politický vývoj v Nemecku nemôže byť ľahostajný žiadnej členskej krajine EÚ, pretože slobodné, demokratické a hospodársky prosperujúce Nemecko je jedným z najlepších predpokladov i pre mierový, demokratický, sociálne a politicky stabilný vývoj európskeho kontinentu.

Literatúra

- Adam, H.: Wirtschaftspolitik und Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland. Bonn 1992.
- Andersen, U. — Woyke, R.: Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland. Op-laden 2003.
- Aretz, J.: Fünf Jahre Wiedervereinigung. / Kirche und Gesellschaft Nr. 223/. Köln 1995.
- Aretz, J.: Die DDR — ein Unrechtsstaat? /Kirche und Gesellschaft Nr. 242/. Köln 1997.
- Baumanns, H. L.: Demokratie auf dem Prüfstand. Stärken und Schwächen unseres parlamentarischen Systems. Hamburg 1971.
- Beyme, K.: Das politische System der Bundesrepublik Deutschland: Eine Einführung. Wiesbaden 2004.
- Boberach, H.: Berichte des SD und der Gestapo über Kirchen und Kirchenvolk in Deutschland 1933 — 1944. Mainz 1971.
- Bracher, K. D.: Die Auflösung der Weimarer Republik. Düsseldorf 1978.
- Bracher, K. D.: Die deutsche Diktatur. Entstehung, Struktur, Folgen des Nationalsozialismus. Köln-Berlin 1976.
- Brandt, H.: Der lange Weg in die demokratische Moderne. Deutsche Verfassungsgeschichte von 1800 bis 1945. Darmstadt 1998.

Cabada, L. — Ženíšek, M.: Smíšené volební systémy. Dobrá Voda 2003.

CDU — Programmatik: Grundlagen und Herausforderungen. München — Wien 1981.

Conte, A.: Die Teilung der Welt — Jalta 1945. Düsseldorf 1965.

Dančák, B. — Fiala, P.: Nacionalistické politické strany v Evropě. Brno 1999.

Die Grundsatzdiskussion in der CSU I. Studien- Berichtedokumente. München — Wien 1977.

Engelberg, E.: Bismarck. Urpreuße und Reichsgründer. Berlin 1985.

Falter, J. W.: Hitlers Wähler. München 1991.

Fest, J.: Hitler /Eine Biographie/. München 2000.

Fiala, P. — Rožňák, P. — Schubert, K. — Šimíček, V.: Politický systém Spolkové republiky Německo. Brno 1994.

Gabriel, O. W. — Holtmann, E.: Handbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland. München 1999.

Gilbert, F.: The End of the European Era, 1890 to the present. New York 1984.

Gordon, H. J.: Die Reichswehr und die Weimarer Republik 1919 — 1926. Frankfurt/Main 1959.

Gusy, Ch.: Die Weimarer Reichsverfassung. Tübingen 1997.

Hartmann, J.: Das politische System der Bundesrepublik Deutschland im Kontext: Eine Einführung. Wiesbaden 2004.

Hesse, J. J. — Ellwein, T.: Das Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland. Band 1. Berlin 2004.

Hesse, J. J. — Ellwein, T.: Das Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland. Band 2. Berlin 2004.

Huber, E. R.: Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789, Bd. 4. Stuttgart 1969.

Ismayr, W. /zost./: Die politischen Systeme Westeuropas. Opladen 2003.

Katuninec, Milan: Politické dejiny Nemecka (1871 — 2000). Trnava 2001.

Kessel, W.: Geschichte des Deutschen Bundestages. Berlin 2006.

Klessmann, Ch.: Zwei Staaten, eine Natio. Deutsche Geschichte 1955 — 1970. Göttingen 1988.

Klokočka, V.: Politická reprezentace a volby v demokratických systémech. Praha 1991.

Klokočka, V. — Wágnerová, E.: Ústavy států Evropské unie. Praha 2004.

Koch, B.: 100 Jahre Christliche Gewerkschaften. Würzburg 1999.

Koncepce sociálního tržního hospodářství. Zásady, zkušenosti, nové úkoly. Praha 2000.

Konrad Adenauer, 125. výročí narození. (Výňatky z „Die politische Meinung“, německého měsíčníku k aktuálními otázkám, ročník 45, sešit č. 373 z prosince 2000, který vydává Konrad-Adenauer-Stiftung). Praha 2001.

Kostlán, A. — Moravcová, D. — Vaníček, V.: Encyklopedie Dějin Německa. Praha 2000.

Kresák, P.: Ústavy a ústavné dokumenty vybraných států. Bratislava 1997.

Kroupa, J. a kol.: Soudobé ústavní systémy. Brno 2001.

Křivský, P. — Mutinský, M.: Dějiny 20. století, Encyklopedie politického, ekonomického a kulturního dění. Praha 1994.

Kysela, J.: Dvoukomorové systémy: teorie, historie a srovnání dvoukomorových parlamentů. Praha 2004.

Lampert, H.: Arbeits- und Sozialordnung in der DDR. /Kirche und Gesellschaft Nr. 121/. Köln 1985.

Langguth, G.: Německo v mezinárodní politice. Praha 1994.

Liesegang, H. C. F. (zost.): Gewerkschaften in der Bundesrepublik Deutschland. Berlin 1975.

Lill, R.: Die Wende im Kulturkampf. Tübingen 1973.

Löw, K.: Rechtsstaat, Demokratie, Sozialstaat. Unser Staat heute — und morgen? München 1974.

Mittmann, U.: Fraktion und Partei. Ein Vergleich von Zentrum und Sozialdemokratie im Kaiserreich. Düsseldorf 1976.

Mommsen, W.: Deutsche Parteiprogramme. München 1960.

Moravcová, D. — Kreidl, J.: Evropská politika sjednoceného Německa 1990 — 1999. Praha 2000.

Musil, L.: Vývoj sociálního státu v Evropě. Brno 1996.

Müller, H. — Krieger, K. F. — Vollrath, H.: Dějiny Německa. Praha 1995.

Nipperdey, T.: Die Organisation der deutschen Parteien vor 1918. Düsseldorf 1961.

Nolte, E.: Deutschland und der Kalte Krieg, München-Zürich 1974.

Novák, M.: Systémy politických stran. Praha 1997.

Offensive Demokratie, Versuch einer rationalen Orientierung. Stuttgart 1972.

Pilz, F. — Ortwein, H.: Das politische System Deutschlands. München 2007.

Programové zásady CDU. S projevem kancléře Helmuta Kohla. Praha 1996.

Rausch, H.: Parlament und Regierung in der Bundesrepublik Deutschland. München 1969.

Rauscher, A. (zost): Der soziale und politische Katholizismus. München-Wien 1981.

Rauscher, A.: SPD — wohin? (Kirche und Gesellschaft Nr. 162). Köln 1989.

Rothfels, H.: Die deutsche Opposition gegen Hitler. Frankfurt 1969.

Rudzio, W.: Das politische System der Bundesrepublik Deutschland. Opladen 2000.

Říchová, B. a kol.: Komparace politických systémů I. Praha 1999.

Sartori, G.: Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků. Praha 2001.

Schmidt, M. G.: Das politische System Deutschlands. München 2007.

Sontheimer, K. — Bleek, W.: Grundzüge des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland. München 2000.

Streisand, J.: Deutsche Geschichte in einem Band. Berlin 1980.

Tatsachen über Deutschland. Frankfurt/Main 1992.

Tóth, R.: Chuť moci vo svete: politické systémy sveta. Bratislava 2006.

Vogel, B.: 10 Jahre Deutsche Einheit (Kirche und Gesellschaft Nr. 274), Köln 2000.

Walter, F. — Dürr, T.: Die Heimatlosigkeit der Macht. Wie die Politik in Deutschland ihren Boden verlor. Berlin 2000.

Weltpolitik im 20. Jahrhundert. Lexikon der Ereignisse und Begriffe. Hamburg 1996.

Zimmermann, B. — Borowsky, P.: Das Bundespräsidialamt. Ämter und Organisationen der Bundesrepublik Deutschland. Düsseldorf 1973.

Internetové zdroje

<http://www.bundestkanzlerin.de>
<http://www.bundespräsident.de>
<http://www.bundesrat.de>
<http://www.bundesregierung.de>
<http://www.bundestag.de>
<http://www.bundesverfassungsgericht.de>
<http://www.cdu.de>
<http://www.csu.de>
<http://www.fdp.de>
<http://www.liberales.de>
http://sk.wikipedia.org/wiki/Berlinsky_mur

Prílohy

Prezidenti Spolkovej republiky Nemecko:

Theodor Heuss	1949 — 1959
Heinrich Lübke	1959 — 1969
Gustav W. Heinemann	1969 — 1974
Walter Scheel	1974 — 1979
Karl Carstens	1979 — 1984
Richard von Weizsäcker	1984 — 1994
Roman Herzog	1994 — 1999
Johannes Rau	1999 — 2004
Horst Köhler	2004 —

Kancelári Spolkovej republiky Nemecko:

Ludwig Erhard	CDU/CSU	1963 — 1966
Konrad Adenauer	CDU/CSU	1949 — 1963
Kurt Georg Kiesinger	CDU/CSU	1966 — 1969
Willy Brandt	SPD	1969 — 1974
Helmut Schmidt	SPD	1974 — 1982
Helmut Kohl	CDU/CSU	1982 — 1998
Gerhard Schröder	SPD	1998 — 2005
Angela Merkelová	CDU/CSU	2005 —

Predsedovia CDU:

Konrad Adenauer	1950 — 1966
Ludwig Erhard	1966 — 1967
Kurt Georg Kiesinger	1967 — 1971
Rainer Barzel	1971 — 1973
Helmut Kohl	1973 — 1998
Wolfgang Schäuble	1998 — 2000
Angela Merkelová	2000 —

Predsedovia CSU:

Josef Müller	1945 — 1949
Hans Ehard	1949 — 1955
Hanns Seidel	1955 — 1961
Franz Josef Strauß	1961 — 1988
Theo Waigel	1988 — 1999
Edmund Stoiber	1999 — 2007
Erwin Huber	2007 — 2008
Horst Seehofer	2008 —

Predsedovia SPD:

Kurt Schumacher	1946 — 1952
Erich Ollenhauer	1952 — 1963
Willy Brandt	1964 — 1987
Hans-Jochen Vogel	1987 — 1991
Björn Engholm	1991 — 1993
Johannes Rau	1993
Rudolf Scharping	1993 — 1995
Oskar Lafontaine	1995 — 1999
Gerhard Schröder	1999 — 2004

Franz Müntefering	2004 — 2005
Matthias Platzeck	2005 — 2006
Kurt Beck	2006 — 2008
Frank-Walter Steinmeier	2008
Franz Müntefering	2008

Predsedovia FDP:

Theodor Heuss	1948 — 1949
Franz Blücher	1949 — 1954
Thomas Dehler	1954 — 1957
Reinhold Maier	1957 — 1960
Erich Mende	1960 — 1968
Walter Scheel	1968 — 1974
Hans-Dietrich Genscher	1974 — 1985
Martin Bangemann	1985 — 1988
Otto Graf Lambsdorff	1988 — 1993
Klaus Kinkel	1993 — 1995
Wolfgang Gerhardt	1995 — 2001
Guido Westerwelle	2001 —

*Predsedovia Bündnis 90/Die Grünen
(do roku 2000 hovorcovia Predsedníctva):*

Marianne Birthlerová 1993 – 1994	Ludger Volmer 1993 – 1994
Krista Sagerová 1994 – 1996	Jürgen Trittin 1994 – 1998
Gunda Röstelová 1996 – 2000	Antje Radckeová 1998 – 2000
Renate Künastová 2000 – 2001	Fritz Kuhn 2000 – 2002
Claudia Rothová 2001 – 2002	Reinhard Bütikofer 2002 – 2008
Angelika Beerová 2002 – 2004	Cem Özdemir 2008 –
Claudia Rothová 2004 –	

Milan Katuninec

Spolková republika Nemecko
(politický systém a politický vývoj)

Vysokoškolský učebný text

RECENZENTI

Mgr. Marcel Martinkovič, PhD.
PhDr. Marián Manák, PhD.

JAZYKOVÁ ÚPRAVA

PhDr. Jozef Molitor

SADZBA

Copyright © Ladislav Tkáčik

VYDAVATEĽ

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2009,
Hornopotočná 23, 918 43 Trnava
[Http://fff.truni.sk](http://fff.truni.sk)

Copyright © Milan Katuninec, 2009

Copyright © Filozofická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, 2009
ISBN 978-80-8082-272-9